

(Κότμα) Πά στοῦ τσεσμέ τὸ μάριμαρὸ τὸ σῦδεκνο τὸν ἄξιο ¹⁾).

Ἡ Νύφ' εἶναι τὸ μάλαμα γαμπρὸς εἶναι τ' ἀσήμι
κουμπάρος ποὺ στεφάνωσε χρυσάφι καὶ μπιρσίμι.

Μελαχροινὸς μελαχροινὴ Θεὸς σὰς ἔχ' ταιριάξη
νὰ κάμετε κ' ἓνα παιδί τὸν Ἔρωτα νὰ μοιάξη
Στὴν πόρτα ὅπου θὰ σταθῇς καλὰ νὰ προσκυνήσης
νὰ σφίξης τὴν καρδούλα σου νὰ μὴ λιγοθυμίσης ²⁾).

Τραγούδια νυφιάτικα ποὺ λέγονταν μετὰ τῇ στέπυ σιὸ σπίτι.

Γαμβρὲ νὰ ζῇς νὰ χαίρεσαι τὴ νύφη τὴ δική σου
γιατὶ τὴ στεφανώθηκες κατὰ τὴ θέλησή σου

(Κότμα) Κατὰ τὴ θέλησή σου τὴ στεφανώθηκες
καὶ εἰς αὐτὴ τὴ νέα ἐπαραδόθηκες.

Γαμβρὲ μου καλορίζικε νὰ ζήσης νὰ γεράσης.
τὴ νέα ποὺ ἀπόλαυσες καλὰ νὰ τὴ γεράσης.

(Κότμα) Ἄραξες εἰς λιμνιόνα φουρτάννα σε θὰ ὀγῆς
ἔρωτα δὲν φοβεῖσαι πλέον εἰς τὸ ἔξω.

Γύρισε διὲς στὸν οὐρανὸ καὶ μετόπισθε τὰ ἀστρά
σὺ εἶσαι ὁ βασιλικὸς τὸ ταῖοιτ εἶναι ἡ γλαστρά.
Γαμβρὲ μου σε παρακαλῶ μὴ χάσῃς τὰ μάς κἀνης
τὸ ρόδο ποὺ σε δώκαμε νὰ μὴ μὰς τὸ μαρῶνης.

Γαμβρὸς εἶναι τὸ μάλαμα καὶ νύφη τὸ διαμάντι
κουμπάρος ποὺ στεφάνωσε ὡσάν τὸν ἥλιο λάμπει

Γαμβρὸς εἶναι χρυσὴ κλωστή καὶ νύφ' εἶναι μετὰξι
κουμπάρος ποὺ στεφάνωσε ἔχει τιμὴ καὶ τάξι.

(Κότμα) Ἐταιριγιάσατε τὰ δγνὸ σας καθὼς θέλῃ ὁ Θεὸς
χαίρεστε καὶ σεῖς γονεῖς τῶν ἡλθε πλέον ὁ καιρὸς.

Εὔχομαι νύφη μου νὰ ζῇς γαμβρὲ νάχνης ὑγεία
κουμπάρος ποὺ στεφάνωσε καλὴ ἐπιτυχία ³⁾).

1) Αὐτὸ ἐλέγετο μᾶλλον εἰς τὸν Γάνον. Ὑπῆρχε δὲ καὶ ἡ σατυρική του παραλλαγή:

Πά στοῦ τσεσμέ τὸ μάριμαρὸ
τὸ σῦδεκνο τὸ γάϊδαρο.

2) Ἀντὶ λιποθυμίας. Αὐτὸ ἐλέγετο ὅταν μετὰ τὸ γάμο θὰ πήγαιναν σπίτι, ὅπου καὶ θὰ κατέβαινε ἡ πεθερὰ νὰ χαιρετήσῃ τὰ στεφάνια καὶ νὰ τραβήξῃ τὸ ἀνδρόγυνο τρεῖς φορές μὲ μιὰ σάρπα ἢ ἓνα μεγάλο μανδῆλι.—3) Ἄν ἦτο ἄγαμος.

ἔδιναν στὸ χέρι τῆς νύφης ἓνα ρόδο ¹⁾ καὶ αὐτὴ τὸ χτυποῦσε κάτω στὸ πάτωμα καὶ ἄνοιγε καὶ ἔλεγαν ἔτσι νὰ ἀνοίξῃ καὶ ἡ εὐτυχία τους καὶ νὰ ζοῦν καλὰ καὶ ἀγαπημένοι.

Ὅταν κάθονταν καὶ ἄρχιζαν τὰ κορίτσια νὰ τραγουδοῦν ἄρχιζε καὶ τὸ τρατάρισμα, ὅ,τι γλύκισμα, εἶχαν κάμει (μυγδαλωτά, βουτρίνια, κορδέλλες, μπλαμακαρόνια, ἢ λουκούμια). Πρῶτα ὅμως ἡ πεθερὰ θὰ ἔκαμνε σερμπέτι μὲ πεκμέζι καὶ θὰ ἔδινε στὴ νύφη καὶ στὸ γαμβρὸ νὰ πιοῦν ἀπὸ τὸ ἴδιο ποτήρι γιὰ νὰ εἶναι ἡ ζωὴ τους γλυκειὰ καὶ μυρωμένη, καὶ θὰ ἔδιναν καὶ στὸν κουμπάρο, πάλι ἀπὸ τὸ ἴδιο ποτήρι. Τὸ ἔθιμον αὐτὸ ἤρχισε νὰ ἐκλίπη. Παρέμεινε μέχρι τελευταίως εἰς τοὺς καθυστερημένους.

Μετὰ τὸ τρατάρισμα καὶ τὰ νυφικὰ τραγούδια, τὰ ὁποῖα ἦταν σὰν ἓνα μέρος τῆς τελετῆς, ἄρχιζε τὸ γλέντι, ὁ χορός, ὅπου ὅλοι οἱ συγγενεῖς θὰ χόρευαν τὴ νύφη. «*θὰ τὴ νύφη αἰ νὰ νὰ μπροστά*», ὅπως ἔλεγαν στὸ χωριό. Ἐπειδὴ δὲ ἀναγκάζονταν νὰ χορέψῃ πολὺ ἡ νύφη ἐκείνη τὴν ἡμέρα, ἐδημιουργήθη καὶ τὸ ἀκόλουθον παροιμιῶδες δίστιχον, τὸ ὁποῖον ἐλέγετο καὶ εἰς ἄλλας περιστάσεις:

«Ὁλ' ἡ βδομάδα τοῦ γαμπροῦ
καὶ ἡ Κυριακὴ τῆς νύφης»

Συνήθιζονταν δὲ πολὺ ὁ συνηθισμένος, ἀλλὰ χόρευαν καὶ ἑθνομαικούς, ἔπιναν οἱ ἄνδρες καὶ χόρευαν. Στὰ παλαιότερα χρόνια φίλευαν στοὺς γάμους, ἀλλὰ στὰ δικά μας ἔπαινε αὐτὸ τὸ ἔθιμο, δὲν κρατοῦσαν δὲ οὔτε τῆς νύφης τοὺς σπιτικούς νὰ φάνε. Ποῖν φίλευαν ὅλους τοὺς προσκεκλημένους, γι' αὐτὸ καὶ ἡ νύφη μαζί μὲ τὰ προικιά της θὰ ἔκαμνε καὶ δύο τρία ταβλομέσσαλα, τὰ ὁποῖα ἦταν πολὺ μακρονὲς πετσέτες πού ὅταν καθόταν στὴν τάβλα γύρω, τὴν ἔπαιρναν στὰ γόνατά τους 5—6 ἄνθρωποι.

Ἀφοῦ γλεντοῦσαν ὥς τὰ μεσάνυχτα πότε καὶ ἕως τὸ πρωῒ, ἄρχιζαν νὰ φεύγουν ἀφοῦ ἤρχοντο στὸ νέο ἀνδρόγυνο «*Νὰ ζῇ καὶ νὰ γεράσῃ*», «*καλορίζικοι μὲ γιουὺς, μὲ κληρονόμους*».

Στὸν κουμπάρο, «*Ἄξιος, καθὼς στέφανο καὶ λάδι*» καὶ στὰ δικά του (ἂν ἦτον ἐλεύθερος) «*στὰ παιδιὰ του*» (ἂν εἶχε παιδιὰ). Στους γονεῖς δὲ «*νὰ τοὺς χαίρεστε, νάχουν τέλει α'*» ἀγαθὰ. Καὶ ἀνεῖχαν καὶ ἄλλα παιδιὰ: «*Ν' ἀξιωθῇτε καὶ στὰ ἐπίλοιπα*». Καὶ ἔτσι τελείωνε ὁ γάμος.

Μετὰ τὸ γάμο ὁ γαμπρὸς τρεῖς μέρες δὲν ἔβγαине ἀπὸ τὸ σπίτι. Τὴν τρίτῃ μέρα πού θὰ ἔβγαине θὰ πῆγαине νὰ ἐπισκεφθῇ τὸν κουμπάρο πρῶ-

1) Μὲ τὴ λέξι αὐτὴ στὸ Αὐδῆμι ἐννοοῦσαν τὸ ρόδι καὶ ὄχι τὸ τριαντάφυλλο.—2) Ἀντὶ τὸ ἐλ η.

τα, τὴν μάννα του (ἂν δὲν κάθονταν μαζί) καὶ τὴν πεθερά του. Καὶ κατόπι πήγαινε στὸ καφενεῖο καὶ κερνοῦσε ὅσους ἔβρισκε ἐκεῖ καὶ τὸν εὗχονταν.

Κρατοῦσε δὲ τὸ ἔθιμο, στὶς τρεῖς μέρες, νὰ φωνάζουν ἓνα ἀγόρι πρωτοστέφανο γιὰ νὰ ρίξῃ τὰ στεφάνια, ποὺ τὰ εἶχαν σ' ἓνα πανέρι μέσα καὶ ἔμπρὸς στὰ εἰκονίσματα. Τὸ παιδί μὲ ἓνα μακρὸν ξύλο θὰ ὠθοῦσε τὸ πανέρι καὶ ἂν αὐτὸ ἔπεφτε ἀνάποδα τὸ πρῶτο παιδί τῆς νύφης θὰ ἦταν ἀγόρι. Ἐὰν ἔπεφτε καλὰ θὰ ἦταν κορίτσι. Καὶ τὸ παιδί αὐτὸ τὸ ξενίαζαν κανένα γροσάκι ἢ καὶ περισσότερο καὶ τοῦ ἔδιναν καὶ γ 1 0 μ ί σ ι α δηλ. ξηροὺς καρπούς.

Τὸ πρῶτο Σάββατο τὸ βράδυ μετὰ τὸ γάμο τὸ ἀνδρόγυννο θὰ πήγαινε νὰ ἐπισκεφθῇ τοὺς γονεῖς τῆς νύφης, οἱ ὁποῖοι τοὺς φίλευαν. Καὶ αὐτὸ λέγονταν εἰς τὸ Αὐδῆμι π σ τ ρ ό φ ι α (ἐπιστροφία). Εἰς τὰ παλαιότερα χρόνια ἡ νύφη εἰς τὰ πιστόφια ἐντύνετο καὶ πάλιν τὰ νυφικά της, ἀλλὰ τελευταίως κατηργήθη ἡ συνήθεια αὕτη. Εἰς δὲ τὸν Γάνον ἡ ἐπίσκεψις αὕτη δὲν γίνονταν μετὰ τῆς οἰκονομείας, ὥστε εἰς τὸ Αὐδῆμι, ἀλλὰ ἐκαλεῖτο καὶ ὁ κουμπάρος καὶ ἄλλοι συγγενεῖς, ὅπου διεσκέδαζαν καὶ τραγουδοῦσαν καὶ πάλι τὰ νυφικά τῶν γονέων. Ἐπειδὴ δὲ καὶ πάλιν ἐδίδετο ἡ εὐκαιρία νὰ φιλῇ ἡ νύφη τὰ χεῖρά των προσκεκλημένων, ἐλέγετο ἡ ἐπίσκεψις αὕτη χ ε ι ρ ο φ ι λ η μ ε ν ο ς.

Τὰ παλαιότερα χρόνια ἡ νύφη, ἐκ α μ ν ε κ λ η σ γ ι α (ἐπηγαίνε δια πρώτην φοράν μετὰ τὸ γάμο εἰς τὴν ἐκκλησίαν) στὶς δεκαπέντε μέρες, τελευταίως ὅμως στὶς ὀκτώ.

Στὶς ὀκτὼ μέρες ποὺ θὰ γίνονταν ἡ ἐ κ κ λ η σ γ ι α θὰ προσκαλοῦσε ἡ νύφη ὅλες τὶς γυναῖκες ποὺ εἶχε συγγενεῖς καὶ φιλενάδες καὶ θὰ τὴν πήγαιναν αὐτὲς στὴν ἐκκλησίαν. Ἀφοῦ τελείωνε ἡ λειτουργία ὅλες πάλι μαζί θὰ πήγαιναν τὴν νύφη στὸ σπίτι καὶ τῆς τρατάριζαν τὶς προσκεκλημένες γλυκό, καφὲ μὲ κουλουράκια καὶ ρακὶ μὲ ὅ,τι γλύκισμα θὰ εἶχαν. Τὰ δὲ παλληκάρια καὶ τοὺς ἄνδρας ὅσους ἦταν στὴν ἐκκλησία καὶ ἦταν συγγενεῖς καὶ φίλοι τοῦ γαμπροῦ θὰ τοὺς πήγαινε ὁ γαμπρὸς εἰς ἓνα καφενεῖο τοῦ χωριοῦ νὰ τοὺς κεράσῃ, ὅ,τι ἤθελε ὁ καθείς.

Τὴν ἴδια μέρα ἄρχιζαν καὶ οἱ δ ρ ό μ ο ι τῆς νύφης. Πρῶτα θὰ τοὺς καλοῦσε ὁ κουμπάρος νὰ τοὺς κάμῃ τραπέζι, ἀφοῦ τοὺς εἰδοποιοῦσε ἀπὸ βραδύς. Τὴν ἡμέρα δὲ ποὺ θὰ τοὺς ἔκαμνε τὸ τραπέζι, κοντὰ τὸ μεσημέρι, θὰ ἔστελνε ἓνα ἀγόρι πρωτοστέφανο γιὰ νὰ πάρῃ τὴ νύφη. Ἡ νύφη θὰ τύλιγε τὰς παντοφλές της εἰς ἓνα μανδῆλι καλὸ, καὶ θὰ τῆς ἔδινε στὸ παιδί ποὺ τὶς κρατοῦσε κάτω ἀπὸ τὴ μασχάλη του καὶ πήγαινε 10—15 βήματα πρὶν ἀπὸ τὴ νύφη καὶ αὕτη κατόπι του. Ἡ νύφη δὲ θὰ φοροῦσε τὰ νυφικά της καὶ τὸ βέλο καὶ τὰ τέλια. Στὸ δρόμο δὲ ὅσους

ΑΡΡΑΒΩΝΕΣ ΚΑΙ ΓΑΜΟΙ ΣΤΟ ΑΥΔΗΜΙ

Εἰς τὸ Αὐδῆμι ὅταν ἀρραβωνιάζονταν ἓνα κορίτσι τὰ μισὰ προικιά τὰ εἶχε σχεδὸν ἔτοιμα. Κρατοῦσε δὲ ἡ συνήθεια νὰ κάθωνται ἀρραβωνιασμένα 8—10 καὶ 12 ἀκόμη χρόνια. Τὸ ὀλιγώτερο ἦταν 3 χρόνια. Τελευταίως ὅμως σ' ἓνα δυὸ μῆνες ἀπὸ τὴν ἡμέρα τῆς ἀρραβώνας γίνονταν ὁ γάμος.

Τὰ κορίτσια μάλιστα ἄφηναν τὸ σχολεῖο—τὰ περισσότερὰ δὲν πήγαιναν στὶς τελευταῖες τάξεις—ἀρχίζαν νὰ κάμνουν τὴν προῖκα τους ¹⁾, νὰ πλέκουν τὶς ταντέλες, μὲ κορσέ, μὲ τὸ βελόνι καὶ μὲ τὶς βελόνες ποὺ πλέκουν κάλτσα, καὶ μὲ τὴ σαῖτα φερβολιτέ, καὶ ἔφαιναν κρεβατίνα (ἀργαλειό), γιὰ νὰ ὑφάνουν τὰ στρώματα καὶ τὰ χιτῶνά, καὶ μὲ διάσιμο διαφόρων σχεδίων, ἤτοι τὸν ἥλεκτρο, τὸν ἀνδριάντα, τοὺς ῥόδους καὶ τοὺς ρουδακί, τὸ γόπτερο, τὸν ἀφροκοσσάκον, τὸν ἰπποπόνη, τὸν περδουκί καὶ ἄλλα.

Τὸ ἴδιο ἀνέλεμα, δηλ. φίσια, ὑφάναν καὶ τὰ προσκέφαλα γιὰ τὰ μδέργια τῆς κάμαρας, ὅσα ὑφάναν καὶ τὰ χ'τῶ (χιτῶ) πανιά, γιὰ νὰ κάμουν σιδόνια, καὶ τὰ ἄρρες τοῦ ὕπνου, μαχαμαάδες ²⁾ καὶ βρακουζῶνες.

Τὰ χιτῶ αὐτὰ εἶναι ἀπαράλλακτα ὅπως τὰ σημερινὰ λεγόμενα φίν-τηρέ, ἀλλὰ δουλεύονταν στὴν κρεβατίνα. Κατόπι ὑφάναν τὰ κοκκ'νοβιάτα καὶ τὰ κιτιρνοβιάτα, δηλ. πανὶ μὲ κίτρινες καὶ κόκκινες μέσα ρίγες ἢ καὶ καρέ, ποὺ τὰ χρησίμευαν καὶ αὐτὰ γιὰ καπλάδικια ³⁾ σινδόνια καὶ πετσέτες τοῦ τραπεζιοῦ.

Ἐπρεπε δὲ καὶ τὸ πιὸ φτωχὸ κορίτσι, ποὺ δούλευε μεροκάματο στὰ ἀμπέλια καὶ στὸ ἐργοστάσιο, ποὺ ἦταν στὸ χωριό, νᾶχη δώδεκα πετσέτες τοῦ τραπεζιοῦ καὶ δώδεκα τοῦ προσώπου, ὅλα ἑφαμένα μὲ τὰ χέρια του, στὸν ἀργαλειό. Τὰ νοικοκυροκόριτσα ἔπαιρναν ἀπὸ 30—40 ἢ καὶ περισ-

1) Προῖκα (ἡ) καὶ προικιά (τὰ) ἐλέγοντο εἰς τὸ Αὐδῆμι τὰ ρουχικά. Τράχωμα (τὸ) τὰ κτήματα. Τὰ χρήματα ἐλέγοντο καὶ προῖκα, ἀλλὰ τὸ περισσότερο ἐλέγοντο τράχωμα καὶ αὐτὰ.

2) Πετσέτες τοῦ προσώπου.— 3) Α. Τ. Ἐπενδύματα τῶν παπλωμάτων.

Μεταφρ. Ε. Ζ. Σί
ἐκδόσεις Αθ
τ. θ' 1938

σότερα. Πανιά ἔφαιναν διαφόρων εἰδῶν, τὰ κ α σ τ α ν ι ᾶ καὶ τὰ κ ι -
ζ ι π λ ι ᾶ, τὰ ὅποια ἦταν ψιλᾶ, με φ ι λ ε μ ῆ ν (ι)¹⁾ στριμμένο καὶ
ἄστριφτο, ἔφαιναν χωριστὰ χονδρὰ πανιά, διὰ τὸν χειμῶνα, καὶ ψιλᾶ,
καλοκαιρινά, διὰ τὰ τὰ κάμουν ἐσώρουχα καὶ σινδόνια καὶ καπλαντικία.
Διὰ τὸν χειμῶνα ἔφαιναν καὶ μάλλινα. Ἐπρεπε νὰ φάνη τὰ γ α λ ᾶ -
ζ ι α, ἥτοι πανὶ με λουριᾶ ἢ καὶ καρὲ κόκκινο, γαλάζιο καὶ ἄσπρο ποὺ
χρησιμοποιοῦνταν διὰ τραπεζομάνδηλο καὶ πετσέτες τοῦ τραπεζιοῦ καθη-
μερινά. Ἄλλο πανὶ πάλιν ἔφαιναν με βάμα (κόκκινο φιλεμένι) καὶ γαλά-
ζιο ποὺ τὸ ἔκαμναν γάζες ποὺ φοροῦσαν ἀπὸ μέσου ἀπὸ τὸ τ σ α τ ᾶ λ ι,
ἔφαιναν ᾱ λ α τ ζ ᾱ²⁾, ποὺ τὸ ἔκαμναν β ρ α κ ι ᾶ χειμωνιάτικα, δηλ.
σ α λ β ᾱ ρ ι α³⁾, καὶ ὅ,τι ἄλλο ροῦχο τοῦ σπιτιοῦ, ἔπρεπε νὰ τὸ ὑφά-
νουν στὸν ἀργαλειό. Ἐξὸν μερικὰ φουστάνια καὶ τσατάλια μπασμαδένια,
ποὺ θᾶπαιρναν ἀπὸ τὸν προαμματεντή, τᾶλλα ὅλα ἦταν ὑφαντὰ κι' ἔνα
δυνὸ μεταξωτὰ διὰ ἐπίσημα. Γι' αὐτὸ τὰ κορίτσια τότε δὲν στέκονταν κα-
θόλου τὴν ἡμέρα στὸ μεροκάματο καὶ τὰ γύχτα ὡς τὰς 12—2 ἔφαιναν ἢ
ἔροαβαν γιατί τότε δὲν εἶχε μηχανές, ὡς τὸ 1900 οἱ ραπτομηχανές ἦταν
2—3 σὲ ὅλο τὸ χωριό, καὶ τὰ κορίτσια καὶ τὰ ροῦχα ποὺ φοροῦσαν ἔπρεπε
ὅλα νὰ τὰ ράψουν με τὸ χέρι. Ἐκεῖνές δὲ αἱ μ π ι μ π ῖ λ ε ς, τὸ π ι σ ω -
κ ῆ ν τ ι, τὸ τ ρ ο υ π ο γ ᾶ ς ᾱ κ ι ᾶ ἢ καὶ ᾱ ρ ο ῦ λ ᾶ ὅλα τὰ ροῦχα
τοῦ. Ἐπρεπε καὶ τὰ κορίτσια νὰ ἀλέθῃ τις καπνοσακκίτες με γ ο ρ ρ ᾱ
φ (ι), με μ π ι ρ σ ῖ μ (ι) καὶ με τ ρ ῖ π λ ῆ γ (ι) χρωματιστό, με εἰδῶν,
εἰδῶν σχέδια, ἄλλες με πουνιὰ με τ λ α σ τ ρ ο ς καὶ με λ ο υ λ ο ῦ δ ι α. Ἐπρεπε
ἀκόμη νὰ κεντήσῃ στήν κ α ρ κ ῆ σ η (ἢ) (μάγγανο, ἢ τελάρο) τὰ μαν-
δήλια ποὺ θὰ τὰ δώριζε στοῦ γαμπροῦ τὸ σοῖ καὶ στὸν ἴδιο. Τὰ μανδή-
λια πρὸ τοῦ 1900 ἦταν μεγάλα, ἀπὸ πατίστα καὶ μεταξωτὰ κεντιοῦνταν δὲ
καὶ στὶς 4 ἄκρες με χρυσάφι, ᾱ σ μ ὁ τ ε λ ο καὶ τ ρ ι π λ ῆ κ ι ᾱ ᾱ σ -
προ. Ἀργότερα ὅμως τὰ κατήγγησαν καὶ ἀγόρασαν μεταξωτά, γιατί

1) Τὸ γνωστὸ ψιλὸ νῆμα, τὸ ὁποῖον κατὰ τὴν ἐποχὴν ἐκείνην εἰς τὸ Αὐδῆ-
μιον ἦτο γνωστὸν μόνον εἰς τρία χρώματα: ἄσπρο, κόκκινο (τὸ λεγόμενον βάμα καὶ
γαλάζιο. Ἴσως ἢ ὀνομασία νὰ προέκυψε ἐκ τοῦ τουρκικοῦ Φιλεμένκ—Ολλανδία.

2) Ἀλαντζᾶ: λ. Τ. Ὑφασμα στερεό, με ἐναλλασσόμενα χρώματα, χρησιμοποι-
ούμενο διὰ ἐνδύματα ἀνδρικά καὶ γυναικεῖα, ἐξώρουχά τε καὶ ἐσώρουχα. Διέφερε
πολὺ ἀπὸ τοὺς σημερινοὺς ἀλατζάδες τῆς ἀγορᾶς.

3) Σ α λ β ᾱ ρ ι, τ σ α ξ ῖ ρ ι ἢ π ο τ ο ῦ ρ ι, ἦτο εἰς τὸ Αὐδῆμιον μόνον
ἀνδρικὸν ἐνδυμα. Ἔως τὰς ἀρχὰς τοῦ 19ου αἰῶνος ἐφόρουν καὶ αἱ γυναῖκες σολ-
βάρια με ἐπανωφόρια λεγόμενα τ α ρ τ ᾱ ρ' κ α, τὰ ὅποια ἦταν μεταξωτὰ με
ζώνην χρυσοῦν εἰς τὴν μέσην. Ἀργότερον ἐφόρουν αἱ γυναῖκες β ρ α κ ι ᾶ δυνὸ
εἰδῶν, τὰ λεγόμενα τ σ α τ ᾶ λ ι α καὶ σ ῆ λ λ ε ς οἱ δὲ ἄνδρες τσαξίρια καὶ
ποτούρια. Τὸ σαλβάρι ἦτο βνωστόν,

ἦταν πολὺ κοπιαστικά. Θὺ κεντοῦσαν ἀκόμη βρακοζῶνες χασένιες, ἔκαμναν καὶ ὑφαντές, θὰ κεντοῦσαν μαξιλάρες, πετσέτες, σιντόνια, καὶ ὅλα αὐτὰ στήν κ α ρ κ α φ (η) διότι στὸ χέρι δὲν ἤξευραν νὰ κεντήσουν. Μόνον κατὰ τὸ 1906 ὅτε ἔφεραν διδασκάλισσα στὸ χωριό, ἄρχισαν τὰ κορίτσια καὶ μάθαιναν καὶ κεντοῦσαν στὸ χέρι.

Ἀφοῦ ἔκαμνε τὰ δικά της τὰ προικιά ἔκαμνε καὶ γιὰ τὸ γαμπρὸ ἐσώρουχα καὶ κάλτσες. Ἀλλὰ ἀπὸ τὸ 1880, πού ἄρχισαν νὰ φοροῦν τὰ στενά (παντελόνια) τὸ ἔπαιρναν (προίκα) τὸ πανί σ τ ρ ο ὕ μ π ε ς (ρόλον) γιατί δὲν ἤξευραν ἂν θὰ πάρουν (ἄνδρα) μὲ τὰ φ α ρ δ ι ᾶ (τσακσίρια) ἢ μὲ τὰ σ τ ε ν ᾶ (παντελόνια), ἐνῶ στῆς γιαγιάς μου τὴν ἐποχὴ ἔοραβαν τὰ πουκάμισα μὲ ψιλές π α σ τ ο ὕ λ ε ς στὸ χέρι καὶ τίς τ σ α τ ᾶ λε ς μὲ τίς μ π ι μ π ί λε ς. Τὰ γαμπρίκια τὰ ἐσώρουχα καθὼς καὶ τῆς νύφης ἦταν ἀπὸ σ κ έ π ι α τὰ ὁποῖα ἔφαιναν καὶ αὐτὰ στὸ Αὐδῆμι, ἀπὸ τὰ κουκούλια πού ἔκαμναν τότε καὶ τὰ χρησιμοποιοῦσαν διὰ τὸ σπῖτι γιατί ἦταν λίγα. Ἀφοῦ ἔβραζαν τὰ κουκούλια καὶ γίνονταν ὅλα μαζὶ ἓνα μίγμα, τραβοῦσαν μιὰ κλωστή μὲ ἓνα βομβίνο πανὶ ἄσπρο καὶ τὴν ἔβραζαν στὸ μάγγανο, καὶ κανόνιζε τὸσο τὸ ἦθελε γανδρό, ἢ ψιλό, καὶ γυρῶζοντας τὴν ἀνέμη, μαζεύονταν καὶ ἄλλοι τὸ ἐργάζαν καὶ ἔδεναν θηλιά, διὰ νὰ μὴ περιπλέκεται. Κατόπιν ἔπαιρναν τὰ σ κ έ π ι α, ἀπὸ τὰ ὁποῖα ἔκαμναν τὰ μεταξωτὰ ἐσώρουχα γιὰ τὸ γάμο, σιντόνια καὶ χαπλάντικια πού τὰ μεταχειρίζονταν ὅταν ἦσαν λεχῶνες γιὰ φιγοῦρα, πετσέτες, βρακοζῶνες, πού θὰ ἔδεναν καὶ στὸ γαμπρὸ τὸ ἄλογο ὅταν θὰ ἔπαιρναν τὴν προίκα της. Ὅλα ὁμῶς αὐτὰ τὰ μεταξωτὰ τὰ μεταχειρίζονταν γιὰ λουσα, ὄχι εἰς καθημερινὴν χρῆσι, διότι ὅταν τὰ ἔπλυναν ζάρωναν καὶ δὲν ὑπῆρχαν τότε σίδερα νὰ τὰ σιδερώσουν, καὶ ἔτσι φυλάσσονταν καὶ δίνονταν ἀπὸ μάνα σὲ παιδί, καὶ τὰ διατηροῦσαν ὅσο πού λέκιαζαν καὶ τὰ ἔδιναν στοὺς ἐβραῖους, στὰ παληὰ Εἶχαν τὴν ἰδέα ὅτι χαλνοῦσαν, ἂν πλυθοῦν. Τώρα ὅσοι εἶχαν σ κ έ π ι α τὰ ἔκαμαν κουρτίνες καὶ τραπεζομάνδπλα, τὰ πλένουν καὶ τὰ σιδερώνουν καὶ γίνονται πολὺ ὠραῖα. Τὰ σ κ έ π ι α δὲν τὰ εἶχαν ὅλες στὸ Αὐδῆμι μόνον τὰ νοικοκυροκόριτσα, γι' αὐτὸ τονίζονταν ὅταν θὰ γίνονταν ἡ προξενιά: Ν ᾶ π ᾶ ρ 'ς α ὕ τ ῆ ν ι α μ π ᾶ ρ ῆ μ' π ὅ χ' κ ῖ τ ὅ σ σ α σ κ έ π ι α, π ο ὗ ν α ι κ ῖ ν' κ ο κ υ ρ ο κ ὀ ρ τ σ ο υ' σὲ τόση ὑπόληψι τὰ εἶχαν.

Τὰ κορίτσια ἀρροβωνιάζονταν ἀπὸ 16 χρονῶν καὶ ἄνω.

Ὑπῆρχε δὲ ἡ κακὴ συνήθεια νὰ περιμένῃ ὁ γαμπρὸς νὰ τὸν ζητήσῃ τὸ κορίτσι. Ἡ φράσις δὲ «τὸ d ᾶ δε τ ο ν ἐ γ ὕ ρ ε ψ ε ἡ ...» ἐσήμαινε τὸν ἐζήτησε εἰς γάμον. Συνέβαινε δὲ ἓναν γαμπρὸ νὰ τὸν ζητήσουν 4—5 νύφες. Προπαντὸς δὲ ἂν ἤρχετο ἀπὸ τῆ ξενητεῖα μὲ τὰ τσόχινά π ο υ τ ο ὕ ρ γ ι α καὶ κρεμασμένη ἐμπρός του μιὰ πλατεῖα ἄλυσσί-

δα, πού κρατοῦσε τὸ ρολόϊ, οἱ προξεν¹⁾ τὰ δεξ¹⁾ ὁ ἕνας πῆγαινε καὶ ὁ ἄλλος ἔφενυγε. Κύτταζαν ὅμως καὶ τὰ σόγια· νὰ εἶναι «ἀπὸ σόϊ» (ἀπὸ οἰκογένεια καλή). Γι' αὐτὸ καὶ συνήθως ἀκούγονταν ἡ διαμαρτυρία: «Λυτός, μαρή²⁾, τί τὰ βλέπετε τὰ τσοχιά κι τσ' ἀλ'σίδες κορεμασμένες, εἶναι ἄσογος!», δηλαδή ἀπὸ κατώτερη οἰκογένεια.

* *

Τρεῖς μέρες πρὶν ἀπὸ τὸ γάμο θὰ λούζονταν ἡ νύφη, προτοῦ δὲ λουστῇ ὑπῆρχε ἔθιμο νὰ λούζῃ ἕνα ἀγόρι πρωτοστέφανο³⁾. Κατόπι θὰ λούζονταν ἡ νύφη καὶ κατόπιν ἀπὸ τῇ νύφῃ λούζονταν καὶ ἕνα διὸ πρωτοστέφανα κορίτσια, τὰ ὁποῖα καὶ θὰ χτένιζαν καὶ θὰ ἔπλεκαν τὶς δυὸ πλεξοῦδες τῆς νύφης. Τὸν παλαιότερο καιρὸ ἔπλεκαν 42 πλεξοῦδια, γι' αὐτὸ καὶ τραγουδοῦσαν τὸ ἀκόλουθο τετράστιχο:

Σαράντα πλεξεδοῦσά μου
ποιὸς κάθε⁴⁾ νὰ σὲ πλέκῃ,
ποιὰ ἔχει καὶ λογιὰν
τραγούδια νὰ σὲ λέγῃ.

Τὴν παραμονὴ τοῦ γάμου θὰ πίνονταν καὶ τὸ κάλεσμα, τὸ ὁποῖο τὰ τελευταῖα χρόνια γίνονταν γραπτὸς με ποδοκλήτηρια ἐντὶ τοῦ γειτόγειου. Ἀλλὰ τὸ παλαιότερον γινέτο προφορικῶς κατὰ τὸν ἀκόλουθο τρόπο: Δυὸ κορίτσια πρωτοστέφανα θὰ πῆγαιναν ἀπὸ τοῦ γαμβροῦ τὸ μέρος καὶ δυὸ ἀπὸ τῆς νύφης ἑκαστοῖα, πού θὰ κρατοῦσαν σ' ἕνα κόκκινο μανδηλὶ φροῦτα καὶ λουλούδια καὶ ἀφοῦ θὰ ἔδιναν ἕνα λουλούδι καὶ ἀνάλογα φροῦτα (ἕνα μῆλο, ποδοκάλι, κ. λ. π.) θὰ ἔλεγαν:

1) Προξενήτες ἦταν ἄνθρωποι σοβαροί, διὰν δὲ ἐτελείωε τὸ συναικίσιο θὰ εἶχαν διακεκριμένη θέσι εἰς τὰ γένηματα καὶ τὰς τελετάς, τοὺς ἐίδοντο δὲ καὶ δῶρα ἀπαραιτήτως. Ὅταν ὅμως δὲν ὑπῆρχαν πολλαὶ πιθανότητες καὶ ἐχρησίζετο βολιδοσκόπησις, διὰ νὰ μὴ ριψοκινδυνεύσουν τὴν ὑπόληψίν των, ἔβαζαν διὰ τὸ προτείνῃ πρόσωπόν τι μὴ σοβαρὸν, ὥστε, ἐν ἀποτυχίᾳ, νὰ ἰσχυρισθοῦν ὅτι τὸ μὴ σοβαρὸν πρόσωπον ἐξ ἰδίων του ὠμίλησε καὶ ὅχι ἐκ μέρους τῆς οἰκογενείας, ἡ ἴσως βέβαια διὰ τοιαύτην ὑπόθεσιν εἶχε καταλληλότερον πρόσωπον νὰ χρησιμοποιοῖται. Ὁ προξενήτης δὲ ἡ ἡ προξενήτρα, διὰν θὰ πῆγαινε νὰ κάμῃ τὴν προξενεῖάν, θὰ ἔδενε τὶς κάλτσες τοῦ τῇ μιὰ μὲ κόκκινῃ λωρίδα καὶ τὴν ἄλλῃ μὲ πράσινῃ, γιὰ νὰ πιάνῃ ἡ προξενεῖά.

2) Μα ρὴ καὶ ἐν θυμῷ: ἰμαρὴ! ἀντιστοιχεῖ μὲ τὸ ἀρσενικὸν μωρὲ. Ἦτο δὲ πολὺ συνηθισμένον καὶ ἐθεωρεῖτο οἰκτεῖον, ἀλλὰ καὶ χυδαῖον διὰν ἐλέγγοτο εἰς μίαν ξένην.

3) Πρωτοστέφανο ἐσήμαινε πού δὲν εἶχε παντρευθεῖ ἡ μάνα του ἢ ὁ πατέρας του δεύτερη φορὰ.

4) Κάθεται.

«Χαιρετίσματα ἀπ' τὸ θεῖό μ' . . . καὶ τῇ θεῖᾳ μ' . . . νᾶρτητε στοὺ νιγούν » ¹⁾).

Σχετικὸν μὲ τὴν πρόσκληση αὐτὴ εἶναι καὶ τὸ ἀκόλουθο τραγούδι :

Γιόκα μου ἂν τὴν ἀγαπᾷς,
γιόκα μου ἂν τὴν θέλῃς,
βάλε τὰ κίτρα στὸ νιχίό,
τὰ μῆλα στὸ μαντῆλι,
βάλε καὶ τὸ γλυκὸ κρασί
σὲ φράγκικο ποτῆρι.

Τὸ κάλεσμα ἦταν ξεχωριστὸ ἐκ μέρους τῆς νύφης καὶ ξεχωριστὸ ἐκ μέρους τοῦ γαμβροῦ. Εἶχε δικαίωμα νὰ καλέσῃ καὶ ὁ κουμπάρος. Ἀπόρροκλητοὶ οὐδέποτε πήγαιναν σὲ γάμο.

Τὴν προῖκα τὴν ἐτοίμαζαν ὅλη τὴν ἐβδομάδα γυναῖκες πρωτοστέφανες καὶ κορίτσια πρωτοστέφανα (δηλαδὴ ποὺ δὲν εἶχε ξαναπαντρευτῇ ἢ μητέρα τους ἢ ὁ πατέρας τους). Ἐσώρουγαν καὶ γέμιζαν τὰ μαξιλάρια καὶ τὰ στρώματα μὲ μαλλὶ καὶ μὲ βελούδο. Χωρὶς δὲ θὰ γέμιζαν 24 μαξιλάρια μὲ πλατανόφυλλα γιὰ τὰ μαγιάκια τοῦ σπιτιοῦ.

Ὅταν θὰ γέμιζαν τὰ στρώματα καὶ τὰ μαγιάκια γιὰ νὰ τὰ διαθέσωσι θὰ κηλοῦσαν ἐπάνω ἓνα ἄγριο πρωτοστέφανο γιὰ νὰ εἶναι τὸ πρῶτο παιδί τῆς νύφης ἄγορι.

Ἀφοῦ θὰ καπλάντιζαν τὸ προῖκ τὴν Παρασκευὴ τὰ παπλώματα, μετὰ τὸ μεσημέρι θὰ στολίζονταν ἡ προῖκα καὶ θὰ καλοῦσαν τοὺς συγγενεῖς, τοὺς φίλους καὶ τὶς γειτόνισσες νὰ διοῦν τὴν προικιά, καὶ τὸ Σάββατο τὸ προῖκ θὰ συνεχίζονταν ἡ ἐκθεσις αὐτῇ τῆς προίκας.

Στολίζονταν δὲ τὰ ἀντικείμενα μὲ πολλὴν τάξιν, τὰ στρώματα, οἱ σελτέδες, τὰ παπλώματα, τὰ μαξιλάρια τοῦ κρεβατιοῦ γίνονταν στίβα. Τὰ παπλώματα διπλώνονταν ἀπὸ τὸν ἀφαλὸ, ἥτοι τὸ ἐξωτερικόν των μέρος, γιὰ νὰ φαίνωνναι τὰ χρώματα καὶ οἱ ὥραϊες ταντέλλες ποὺ θὰ εἶχαν σιὰ καπλαντίκια, ἢ φερβολιτὲ ποὺ πλέκονταν μὲ σαῖτα, καὶ τοῦ κορσὲ διάφορα ὥραϊα σχέδια. Ἀπλώναν σκοινιά καὶ κρεμοῦσαν τὶς πετσέτες, μαξιλάρες, κεντημένες βρακοζῶνες καὶ ἄλλα προικιά. Σὲ τραπέζια ἐπάνω στολίζονταν τὰ ἐσώρουγα τοῦ γαμβροῦ καὶ τῆς νύφης.

Ἀφοῦ θὰ πήγαιναν νὰ διοῦν τὴν προῖκα σχεδὸν ὅλα τὰ κορίτσια τοῦ χωριοῦ καὶ πολλῆς γυναῖκες, κατὰ τὸ ἀπόγευμα τὸ Σάββατο ἢ τὴν Κυριακὴ τὸ πρῶτ, θὰ ἔστελνε ὁ γαμβρὸς μουλάρια καὶ ἄλογα γιὰ νὰ πάρουν τὴν προῖκα.

1) Λ. Τ. Γάμος.

Τὰ ἄλογα καὶ τὰ μουλάρια τὰ κρατοῦσαν παλληκάρια καλοφορεμένα, τὰ συνώδευαν δὲ καὶ πολλοὶ συγγενεῖς καὶ φίλοι ποὺ τραγουδοῦσαν. Ἐὰν ὁ γαμβρὸς συνέβαινε νὰ ἔχη ἄλογο ἢ μουλάρι ἔδεναν εἰς τὸ αὐτὶ τοῦ ἀλόγου μιὰ βρακοζώνα σκεπένια (μεταξωτὴ) ὥς καὶ εἰς τοῦ ἀδελφοῦ του, ἔαν εἶχε.

Τὰ μαξιλάρια τὰ μικρά, ποὺ προσωρίζονταν γιὰ τὰ μιντέρια καὶ ἦταν κεντημένα μὲ μετάξια στὴν καρκάφη, καὶ πλεχτὰ μὲ ὠραῖα μοτίφια τοῦ κορσὲ θὰ τὰ πηγαινान ἀγόρια πρωτοστέφανα 8—12 χρονῶν, ποὺ θὰ τὰ κρατοῦσαν στὸ κεφάλι τους καὶ θὰ ἀποτελοῦσαν ὅλα μιὰ σειρά.

Ἡ πομπὴ ἄρχιζε μὲ τὰ παιδιά ποὺ κρατοῦσαν στὸ κεφάλι τους τὰ μαξιλάρια, ἀκολουθοῦσαν τὰ ἄλογα 3—6 μὲ τὴν προῖκα καὶ κατόπιν οἱ προσκεκλημένοι τοῦ γαμβροῦ ποὺ τραγουδοῦσαν τὰ τραγούδια τῆς προίκας :

Ἡ μάγνα σὺν σὲ ἔδωσε προῖκα πολὺν ὠραῖα,
καὶ θὰ τὴν πᾶμε σὶὸν γαμβρὸν μὲ ὅλη τὴν παρέα.
Ἐχετε γειὰ γειτόνισσες μὴν παρὰσχεθῆτε
ποὺ πήραμε τὴν προῖκα σὺν, ἀπὸ τὴν νὰ τὴν δῆτε.

Ἀπὸ τὰ σκακίγια ποὺ περνοῦσε ἡ προῖκα τὴν ράντιζαν οἱ γυναῖκες ἀπὸ τὰ παρὰπλάγια μὲ ρῦζι καὶ κοφτερά, τὰ δὲ παλληκάρια κρατοῦσαν 3—4 μπουκαλῖα μὲ ρακὴ καὶ περνοῦσαν τοὺς ἄνδρες ποὺ συναντοῦσαν στὸ δρόμο. Καὶ ὅταν ἔφθαναν κατὰ τὸ σπίτι τοῦ γαμβροῦ τραγουδοῦσαν :

Ἐβγα τῆς νύφης πεθερὰ καὶ τοῦ γαμβροῦ ἡ μάγνα
νὰ δῆς τὴν προῖκα πῶρχειται μὲ ὅλη τὴν ἀρμάδα.

Ἀπάν' στὴν βέτρα περπατῶ κι' ἡ βέτρα πάν' στὴ βέτρα
Ἀνίσως καὶ μ' ἀπαρτιστῆς τὰ δστερνά σου μέτρα.

Ἀπόψα εἰς τοὺς γάμους σας πονλιά θὰ κελαῖθήσουν
ν' ἀνοίξουν τὴν καρδούλα σας καὶ νὰ τὴ λουλουδήσουν.

(Κότμα ¹⁾ Μαλαματένιος ὁ σταυρὸς
νὰ ζῇ ἡ νύφη καὶ ὁ γαμπρός.

Ὅταν στερέψ' ἡ θάλασσα καὶ βγῇ ἕνα κυπαρίσσι
τότε ἡ νύφη κι' ὁ γαμπρὸς πρέπει νὰ ξεχωρίσῃ.

1) Ἐπωδός. Ἴσως νὰ ὑπάρχῃ σχέσις μετὰ τῶν ἐν Σαρόντα Ἑκκλησίαις Κορήματα Δίσιχς; Ὅσα σ. 460 τοῦ Β' καὶ 283 τοῦ Δ' τόμου τῶν «Θρακικῶν»

(Κότμα) Σὰν πλέξ᾽ ἡ πέτρα στὸ γυαλὸ
τότε θὰ σ' ἀρνηστῶ κι' ἐγώ.

Ἔβγα ν' ἀκούσῃς τὰ πουλιὰ πῶς γλυκοκελαῖδοῦνε
νομίζῃς πῶς σὴν Παναγιά παρὰ κλησι περνοῦνε.

Ἀπόψα λάμπη ὁ οὐρανὸς λάμπουν καὶ τὰ σοκάκια
ἀπόψα ξεχωρίζουνε τὰ πέντε ἀδελφάκια.

(Κότμα) Σταλαματιὰ σταλάζεται
ἢ γι' ἀγάπη δὲ μοιράζεται.

Ἀπόψα τὴν ἐπάτησες τὴ γῆ μὲ τὰ λουλούδια
ποὺ παίρνῃς τὴν ἀγάπη σου μὲ γέλια μὲ τραγούδια.

Ἀπόψα τὴν ἐπάτησες τὴ γῆ μὲ τὰ χορτάρια
καὶ παίρνεις τὴν ἀγάπη σου μ' ὅλα τὰ παληκάρια.

(Κότμα) Σταλαματιὰ σιάζ' τὸ ρακὶ
γαμπρὸς τὴ νύφη πάει νὰ διῇ.

Τότε κατέβαινε ὁ γαμβρὸς καὶ ξέγναξε ¹⁾ τὰ παιδιά ποὺ κρατοῦσαν τὰ μαξιλάρια καὶ τὰ μισοπαλήκαρα ποὺ κρατοῦσαν τὰ ἄλογα. Ἡ πεθερὰ θὰ ἔβγαινε ἀπὸ τὸ παράθυρο καὶ παντοῖα τὴν προῖκα μὲ ρύζι καὶ κουφέττα καὶ ροδόσταμο ἢ κολώνια. Γυναῖκες καὶ πρωτοστέφανες καὶ κορίτσια πρωτοστέφανα θὰ ξεφόρτωναν τὴν προῖκα καὶ θὰ τὴν κουβαλοῦσαν ἐπάνω στὰ σπῖτι, ὅπου θὰ τὴν σταίμαζαν μὲ τὴν ἴδια τάξη. Ἄν συνέβαινε ὁ γαμβρὸς νὰ ἔσῃ ἀδελφὴ χήρα ἢ ἀνεψιὰ ὀρφανή, ἐστέκονταν ἀπὸ μακρὰ καὶ ἔβλεπαν τὸ ξεφορτωμὴν τῆς προίκας. Ἐθεωρεῖτο εἶδος κατάρας καὶ ἱεροσυλίας νὰ ἐγκαταστήν τὴν προῖκα γυναῖκες ποὺ εἶχαν χάσει ἄνδρα ἢ κορίτσια τοὺς γονεῖς των.

Ὁ γαμβρὸς θὰ κερνοῦσε τὰ παληκάρια οὔζο, κουφέττα καὶ σταπίδες καὶ θὰ ἔφενγαν.

Ἡ προῖκα ἔμενε πάλι ἐκτεθειμένη εἰς ἓνα δωμάτιο, ὅπου θὰ πήγαιναν οἱ γυναῖκες καὶ τὰ κορίτσια νὰ τὴν βλέπουν.

Ἡ συνοδεία ποὺ θὰ πήγαινε τὴν προῖκα ἀπὸ τῆς νύφης τὸ σπῖτι τοῦ γαμβροῦ, θὰ ἔπαιρνε ἀπὸ τοῦ γαμβροῦ τὶς πόδυσες. Οἱ πόδυσες, (ἴσως ὑπόδυσες) ἦταν τὰ δῶρα ποὺ θὰ ἔστελνε ὁ γαμβρὸς στὴ νύφη.

Ἀποτελοῦνταν δὲ αὐτὲς ἀπὸ δύο πῆτες οἱ ὁποῖες ἦταν σκέτο ψωμί ἀπὸ καθαρὸ καὶ πλυμένο σιτάρι, ἡ μία μεγάλη καὶ ἡ ἄλλη μικρή, ποὺ εἶχαν ἐπάνω διάφορα πλουμῖδια καὶ ζάχαρη ἄσπρη καὶ κόκκινη, ἀπὸ ἓνα πανέρι φροῦτα καὶ ἓνα ἄλλο μὲ διάφορα ἀντικείμενα, ἥτοι παντόφλες, παπούτσια ἄσπρα νυφικά, χτένες, ποῦδρες, λεβάντες, καθρέπτη καὶ ἄλλα, διὰ τὴν νύφη καὶ τοὺς συγγενεῖς της.

Μὲ τὴν ἴδια δὲ πάλι συνοδεία θὰ ἔστελνε καὶ ἡ νύφη πόδυσες στὸ

1) Φιλοδωροῦσε.

γαμβρό. Ἦτοι δύο πῆτες καὶ αὐτὴ καὶ πονκάμισο, γραβάττα καὶ στὰ παληότερα χρόνια ποὺ δὲν φοροῦσαν γραβάττες ἔστελναν ἐσώρουχα, μαν-
δήλια καὶ καπνοσακκοῦλες ὥς καὶ διὰ τοὺς συγγενεῖς τοῦ γαμβροῦ.

Ἀφοῦ θὰ πῆγαινε ἡ προῖκα καὶ θὰ ἀνταλλάσσονταν οἱ πόδυες, τὴν Κυριακὴ τὸ πρωῒ, ἀλλὰ τὸ περισσότερο τὸ ἀπόγειμα, μαζεῖονταν οἱ προσκεκλημένοι στὸ σπίτι τῆς νύφης καὶ τοῦ γαμβροῦ καὶ θὰ ἀρχιζε τὸ στολισμα τῆς νύφης.

Ὁ γαμβρὸς θὰ πῆγαινε μὲ τὴ μουσικὴ καὶ μὲ πολλοὺς προσκεκλημέ-
νους νὰ πάρη ἀπὸ τὸ σπίτι του τὸν κοιμπάρο καὶ ἀφοῦ θὰ γύριζαν στοῦ
γαμβροῦ ἀρχιζε τὸ ξύρισμα τοῦ γαμβροῦ καὶ τοῦ κοιμπάρου καὶ ἀκόμη
ἐνὸς στενοῦ συγγενοῦς. Κατόπι θὰ ντύνονταν καὶ ὁ γαμβρός.

Πρὶν ἀρχίσῃ τὸ στολισμα τῆς νύφης φιλοῦσε αὐτὴ ὅλων τὰ χέρια
πρῶτα τῶν γονέων τῆς, ἂν ζοῦσαν, ἀφοῦ θὰ ἔβαζε τρεῖς μετάνοιες, κατό-
πιν τῶν στενῶν συγγενῶν καὶ κατόπιν ὅλων τῶν προσκεκλημένων μὴ ἐ-
ξαιρουμένων οὔτε τῶν μορφῶν ποὺ θὰ χοροῦσαν οἱ μάννες στὴν ἀγκα-
λιά τους. Ἀφοῦ τελείωνε τὸ χειροσπῆμα, ἀρχαινε ὁ πατέρας τῆς, καὶ ἂν
δὲν ζοῦσε, κάποιος θεῖός τῆς νὰ τῆς περᾷ ἀπὸ ἐπάνω ἀπὸ τὰ ἐσώρου-
χά τῆς ἓνα πονκάμισο, καὶ ἀφοῦ τοῦ περᾷ τῆς τὸ ἔβαζε λέγοντας καὶ
τὶς σχετικὲς εὐχὲς «ὦ ρ ε ς κ α λ ε ς κ α ι β λ ο γ η μέ ν ε ς», «Κ α -
λ ο ρ ε ς κ η» κ. λ.

Κατόπιν ἡ νύφη ἔβγαине στὴ σάλα ἢ στὴν κἀμάρα ποὺ ἦταν τὰ κο-
ρίτσια ποὺ ἀρχιζαν δυὸ-τρία κορίτσια ἢ καὶ περισσότερα νὰ τὴν στολίζουν
καὶ νὰ τραγουδοῦν: «Ἐλα Χοῖστε καὶ Παναγιά κ. τ. λ.». Τὴν ὥρα ποὺ
στολίζαν τὴν νύφη ὁ μπαμπὰς τῆς θὰ ἐκῶστε τὶς πῆτες καὶ ἀπὸ τὴ με-
γάλη θὰ ἔτρωγαν ὅλοι οἱ προσκεκλημένοι, ἀπὸ δὲ τὴν μικρὴ, ἀφοῦ θὰ
τὴν ἔβαζαν ἐπάνω στὸ κεφάλι τῆς νύφης μὲ τὸ πανέρι, θὰ ἔβαζε τὸ χέρι
τῆς καὶ θὰ ἔπαιρνε τὸ μεσακὸ κομμάτι καὶ νὰ τὸ δώσῃ στὴ μάννα τῆς
γιά νὰ τὸ βάλῃ στὰ εἰκονίσματα καὶ κατόπιν θὰ τὸ ἔβαζε μέσα στὸ σε-
τούκι τῆς νὰ στέκεται γιὰ πάντα ἐκεῖ καὶ ἀπὸ τὴν ὑπόλοιπη εἶχε τὸ δι-
καίωμα νὰ φάγῃ καθὼς καὶ οἱ σπιτικοί. Ἀπὸ τὴν μεγάλη ἢ νύφη δὲν
ἔπρεπε νὰ φάγῃ. Τὸ ἴδιο ἐγένετο καὶ εἰς τοῦ γαμβροῦ. Ἀφοῦ ἔτρωγαν
τὴν πῆτα θὰ τοὺς κερνοῦσαν καὶ γιομίσια¹⁾ καὶ γλύκισμα ποὺ θὰ ἔκα-
μναν ἐπίτηδες. Συνήθιζαν δὲ νὰ κάμνουν γιὰ τὸ γάμο, στοὺς ἐπισήμους,
ἀμυγδαλωτὰ (μυγδαλένια), κουραμπιέδες (βουτσίνια) καὶ μπλαμακαρό-
νια, στοὺς φτωχοὺς θὰ ἔκαμναν κορδέλλες ἢ λουκούμια τὰ ὅποια πα-
ράγγελναν ἀπὸ τὸ Ρ δ ο υ σ τ ὸ (Ραιδεστόν).

Ἀφοῦ τελείωνε τὸ χτένισμα καὶ τὸ στολισμα τῆς νύφης τραγουδῶν-

1) Γιομίσια ἔλεγαν τὰ ξηρὰ φρούτα, λέξεις τουρκικῆ γιμεῖς.

τας τὴν ἔβαζαν τὴν νύφη καὶ στέκονταν στὸ ἑστῶ καὶ καμαρωμένη τὴν κρατοῦσαν ἀπὸ τὰ δυὸ πλάγια οἱ παρὰ νυμφες, ἀδελφές ἂν εἶχε, ἢ ἑξαδέλφες. Ἔως τὰ 1900 οἱ νύφες εἶχαν τὰ μάτια τους κλειστά, ἀργότερα ὅμως ἔπαυσε αὐτὸ τὸ ἔθιμο.

Τὸ Σάββατο θὰ ἐτοίμαζαν καὶ τὸν κνὰ γιὰ νὰ βάλουν στὸ δάχτυλο τῆς νύφης καὶ τῶν προσκαλεσμένων. Ὁ κνὰς ἦταν χόρτο ποὺ τὸ πρῶτ' τὸ μούσκευαν μὲ τὸ κρασί καὶ τὸ βράδυ δυὸ γυναῖκες, ἡ μιὰ θὰ κρατοῦσε τὸν κνὰ καὶ ἡ ἄλλη ἄσπρες λωρίδες καὶ ἔβαζαν στὸ δεξιὸ μικρὸ δάχτυλο καὶ τὸ ἔδεναν. Ἐκεῖνες δὲ ποὺ κνιάζονταν ἔρριχναν ἀπὸ ἓνα δυὸ μετὰ ἑλίκια ¹⁾ στὸ δίσκο ποὺ κρατοῦσαν καὶ τὰ μοιράζονταν κατόπιν ἐκεῖνα ποὺ σύναζαν οἱ δυὸ τους.

Ὅταν θὰ κνιάζονταν ἡ νύφη, ἔλεγαν καὶ τὸ ἐξῆς τραγοῦδι:

Δῶσέ με μάννα μ' τὴν εὐχή σ'
τώρα στὰ κνιάσματά μου,
καὶ νὰ ῥκηστής καὶ τὸ καὶ σὺ
ποὺ θὰ σταθῇ κορτά σου.
Ῥκησέ με μάννα μ' ῥκησέ με
καὶ δός μου τὴν εὐχή σου,
καὶ πὲς πὼς δὲν με κνιάσεις
ὅτι ἐλάμεις πρὸς σου.

Στὰ τελευταῖα χρόνια τὸ ἔθιμο τοῦ κνὰ ἐλάμει οὐλοτελῶς.

Τραγοῦδις νυφιάτικα ποὺ λέγονταν ὅταν στόλιζαν τὴ νύφη.

Ἔλα Χριστὲ καὶ Παναγιά μὲ τὸ Μονογεννὴ σου

τ' ἀντρόγυνο ποὺ θὰ γενῇ νὰ δώκῃς τὴν εὐχή σου

Ἔλα Χριστὲ καὶ Παναγιά μὲ δώδεκα Ἀποστόλοι

ἐλάτε νὰ βλογήσετε αὐτὸ τὸ νυφιστόλι.

Τώρα νύφη στολίζεται καὶ βάνει τὰ χρυσά της
καὶ πᾶει νὰ πᾶρ' τὸ σταυρατὸ μέσα στὴν ἀγκαλιά της.

Ἀνοιξε στόμα μ' ἀνοιξε καὶ γλῶσσά μου μελένια
καὶ πὲς τραγοῦδια τ' νύφη μας γλυκά καὶ ζαχαρένια

Νὰ ρχίσω ὑπὸ τὴν κεφαλὴ νὰ πῶ γιὰ τὰ μαλλιά σου
νὰ πῶ καὶ γιὰ τὸ μπόϊ σου καὶ γιὰ τὴν ἑμορφιά σου.

Ἐχεις μαλλιά σὰ θάλασσα καὶ μπόϊ σὰν τὸ κύμα
καὶ πρόσωπο σὰν Παναγιά ποῦναι μὲς τ' Ἅγιο Βῆμα.

1) Νομίσματα, δεκάρες.

Ἔχεις μαλλιά τετράξανθα στίς πλάτες σου ριχμένα
 πού τὰ χτενίζουν ἄγγελοι μὲ τὴ χρυσῇ τῇ χτένᾳ.

Τὰ μάτια σου σφάζουν πασσᾶ τὰ φρύδια σου βεζύρη
 καὶ τὸ λιγνὸ σου τὸ κορμὶ σφάζει καρβοκύρη.

(Κότμα) Ροδανθεῖ τὸ πρόσωπόν σου μ' ἓνα ὕφος σοβαρὸ
 μὲ μαγνήτη ἔνωμένο καὶ μὲ βλέμμα ἱλαρό.

Ἐγύρισα Ἀνατολὴ ἐγύρισα καὶ Δύση
 δὲν εἶδαν τὰ μάτια μου τέτοια ὠραία νύφη

Ἐγύρισα Ἀνατολὴ ἐπῆγα καὶ στὴν Προῦσα
 δὲν εἶδαν τὰ μάτια μου τέτοια μαυροματοῦσα

Ἐγύρισα Ἀνατολὴ ἐπῆγα καὶ στὴν Πόλη
 δὲν εἶδαν τὰ μάτια μου τέτοια ὠραία κόρη ¹⁾).

(Κότμα) Εἶσαι ὠραία σὰν τὸ ρόδον, ὅμως μὲ διαφορὰ
 σὺ μυρίζεις διὰ πάντα καὶ τὸν ῥόδον μὲν φορὰ.

Ἀπὸ τὴν βέτρα φύτρωσε τὸ σπῆμα καὶ τὸ ρύζι
 καὶ τὰ πιδριὰ πού τὸ ποτίζει τὸ ἕρποντα τὰ χωρίζει

Ἀπ' ὅλα τὰ φυτὰ τῆς γῆς καὶ τῶν ὀνύξεων
 ἡ μάννα αἰμνεί τὸ παιδί καὶ τὸ ἕρποντα τὰ χωρίζει

Ἀπὸ τῆς ἁρώτης Κυριακῆς καὶ ἀπὸ τῆς ἁρώτης Τρίτης
 τοιμάστηκε ἡ πέριδικα ἀπὸ τῆς πύλης τοῦ σπῆματος.

Ἀπὸ τῆς ἁρώτης Κυριακῆς καὶ ἀπὸ τῆς ἁρώτης Τρίτης
 πούθεν φύγῃ ἡ πέριδικα ἀπὸ τῆς γειτονιάς μας.

Ἀπόψα εἶσαι νύφη μου ἄσπρη σὰν τὸ τλουπάνι
 πού βάνει ἡ βασίλισσα καὶ βγαίνει στὸ σεργιάνι.

(Κότμα) Δενδρὶ τοῦ παραδείσου εἶναι τὸ μπόϊ σου
 καὶ τῆς κανέλλας τάνθη εἶναι τὸ σόϊ σου.

Βασίλισσα ἂν ἦσουν δὲν θᾶχες τέτοια χάρι
 νᾶσαι ἀνθὸς τῶν κοριτσιῶν τῆς γειτονιάς καμάρι.

Βασίλισσα νὰ ἦσουν δὲ θᾶχης τέτοια χάρι
 δὲ θᾶχης τόση ἐμορφιά τέτοια ὠραία κάλλη.

Γαλάζια πέτρα τοῦ γιαλοῦ μαλαματένια βούλα
 νὰ σὲ χαρῇ ἡ μαννοῦλά σου πού σᾶχει μοναχοῦλα

(Κότμα) Ἀφροδίτη καὶ Ἑλένη. Καλλιόπη ἂν σὲ πῶ
 τοὺς ἐπαίνους ἐλαττώνω διὰ τοῦτο σιωπῶ.

1) Ἡ «τέτοια μοναχοκόρη» ἂν ἐτύχαινε νὰ εἶναι μοναχοκόρη — 2 Ἄν ἦταν
 μοναχοκόρη.

Νύφη μου χρυσοκέφαλη χρυσὰ εἶναι τὰ μαλλιά σου
χρυσὸς εἶναι καὶ ὁ γαμπρὸς πού θὰ σταθῇ κοντά σου.

Ἰὸ κεφαλῆς μέχοι ποδῶν χαρίτων ἔχεις πλήθος
τὸ ὄντι ἡγεμονικόν τὸ σοβαρόν σου ὕψος.

Ποιὸς οὐρανὸς σὲ χίρισε τίς εὐωδιὲς τ' Ἀπρίλη
τοῦ παραδείσου τίς δροσιὲς στά κουραλένια σ' χεῖλη.

Πῶς πρέπουν τὰ γαρύφαλα μέσ' τῇ χρυσῇ τῇ γούπα
ἔτσι πρέπει κι' ἡ νύφη μας, στά νυφικά τὰ ρούχα.

(Κότμα) Λάμπει ὁ ἥλιος λάμπει στά ὄρη στά βουνά
λάμπει κι' ἡ ἔμορφιά σου μέσα στά σκοτεινά.

Χίλιοι δασκάλοι ἔρχονται ἀπὸ τὴ Μιτυλήνη
γιὰ νὰ τὸ ζωγραφίσουνε τὸ κόκκινό σου χεῖλι.

Ρόδα καὶ τριαντάφυλλα κ' ἄνθη τοῦ παραδείσου
τὰ σύναξε ὁ Ἑρῶτας κ' ἔπλασε τὸ χορμί σου

Στὰ μάτια ἔχεις ἔρωτα στά φωνὰ ἀπὸ μαγνήτη
καὶ στὸ λεπτὸ σου τὸ χορμί ποιεῖται τὴν Ἀφροδίτη

Ὡ οὐρανέ μου γαλανέ καὶ σὲ λαμπρὸν Φεγγάρι
εἰπέτε μου ἀπ' τῇ νύφῃ μας οὐαὺς καὶ γέλασε!

Ὡραία εἶναι ἡ νύφη μας μὲ τὴ χρυσὴ κορώνα
πῶχει καὶ τὸν παράδεισο στά χεῖλη καὶ στὸ στόμα.

(Κότμα) Τὸ διαμάντι στὴν Ἑλλάδα φορεῖται τὸ δουλεύουνε
καὶ τὴν ἔμορφιά σου νύφη μ' ὁρᾷ τὴν ἡλεύουνε.

Τίνιας, τραγοῦδι νὰ σὲ πῶ νύφη μου νὰ σ' ἀρέσῃ.
πῶχεις ἀγγελικὸ χορμί καὶ δαχτυλίδι μέση.

Τὸ μῆλον ὅταν ἔρριξε εἰς τὰς θεάς ἡ Ἑρὶς
ἂν ἦσουν σὺ τὸ κέρδιζες καὶ σὺ ὅσον νὰ τὸ χαίρῃς.

Τὸ πρόσωπόν σου τὸ λαμπρὸ καὶ τὸ μεϊδιάμα σου
τρέχω πετώντας νὰ ἰδῶ νύφη τὴν ὁμορφιά σου.

Τώρα εἶν' ἡ ὥρα ἡ καλὴ ἡ ὥρα βλογημένη
πού εἶναι ἡ νύφη στὸ μπαστό¹⁾ κι' ἡ προῖκα στολισμένη.

Σήκω κόρη μ' νὰ στολιστῇς γιατί θὰ γίνῃς νύφη
κι' ἡ Παναγιά ἡ Δέσποινα γιὰ νὰ σὲ βοηθήσῃ.

Φεγγάρι μου πανσέληνος καὶ ἥλιος τῆς ἡμέρας
καὶ ἄρωμα τῆς Ἀφρικῆς γυαλὶ τῆς Ἀγγλιτέρας²⁾).

1) Διὰ τοῦτο ὑπῆρχε καὶ ἡ παροιμία : «Ὁ,τ' πάρ' ἡ νύφ' ἀπ' τὸ βαστό».

2) Ἐλέγετο καὶ διὰ τὸν γαμπρό.

- (Κότμα) Λάμπει ὁ ἥλιος λάμπει, λάμπουν τὰ κάλλη σου,
λάμπουνε καὶ τὰ τέλια ¹⁾ πᾶν' στὸ κεφάλι σου.
Τὸ Μάη λουλουδίζουνε ὅλα τὰ λουλουδάκια,
λάμπουνε καὶ τῆς νύφης μου τὰ δύο μαῦρα ματάκια.
Τίνιας ²⁾ μάννα σ' ἐγέννησε, τίνιας βασιλοπούλα,
τίνιας νουνὸς σὲ βιάφτισε κι' ἔχεις τὰ χάρδια γούλα
Ἡ Ἀφροδίτη ἡ θεὰ μαζί μὲ τὸν υἱόν της
τὰ δύο σου μάτια ἔκλεισε μεσ' στὸ βασίλειόν της.
- (Κότμα) Ἔχεις ὥραϊα μάτια κι' ὀλόχρυσα μαλλιά
καμάρι τοῦ χωριοῦ μας πρώτη στὴ γειτονιά.
Τὸ πρόσωπόν σου τὸ λαμπρὸ σελήνη ὑπερβαίνει.
σ' αὐτὴ τὴν ὥραιότητα παντοτεινὰ νὰ μένη.
- (Κότμα) Ἦλεκτρον νύφη μου εἶσαι καὶ μαγνήτης τρομερὸς
τὸ ὥραϊον πρόσωπόν σου τὸ θαυμάζει πᾶς θνητός.
Ποιὸς κρίνος ὥραιότατος σ' ἔδωκε τὴν ἀσπράδα
καὶ ποιὰ μηλιά γλυκομίλια τὴν οὐδοκρινάδα!
Τὸ πρόσωπόν σου τὸ λαμπρὸ καὶ αὐτὸ τὸ ὕψος τ' ἀσπρὰ
δὲν ἔχει πᾶ διαφορά ἀπ' τῆς αὐγῆς τὸ ἄστρο.
- (Κότμα) Σὰν τὰ μάρμαρα τῆς Πόλης ποῦνα στὴν Ἀγιά Σοφιά
νύφη μου τὸ πρόσωπόν σου τέτοια ἔχει ὁμορφιά.
Ἡ μάννα ποὺ σὲ γέννησε εἶχε περίσια χάρη
συνέρισε τὸν οὐρανὸ καὶ σ' ἔκαμε φεγγάρι.
Ἡ μάννα ποὺ σὲ γέννησε χρυσ' ἦτανε ἡ κοιλιὰ της
κι' σῆκαμε ὁμορφότερη ἀπ' ὅλα τὰ παιδιὰ της.
Ὅταν σ' ἐγέννα ἡ μάννα σου ὅλα τὰ δέδρα ἀνθοῦσαν
καὶ τὰ πουλιὰ πὸ τῆς φωληρῆς καὶ κείνα κελαῖδοῦσαν
Ἀγγελόκαμομένη μου ποιὸς σέδωκε τὴ χάρι
ποιὸς ἅγιος σὲ ζωγράφησε νὰ τονε στείλω λάδι.
Τὶ ὥραιότης εἶναι αὐτὴ τὶ κάλλος καὶ τὴ νούρη
τὶ ἀξιόλογο κορμὶ χωρὶς κανὰ κουσούρι ³⁾.
Τὶ ὥραιότης νύφη μου ποὺ κατοικεῖ σὲ σένα
ὅλος ὁ κόσμος ἀπορεῖ κ' ἡ μάννα ποὺ σ' ἐγέννα

1) Τρέσσεσ.—2) Τί' εἶδους.—3) Ἐλέγετο καὶ διὰ τὸν γαμπρό.

Ἐσένα δὲν σὲ ἔπλασε ὁ πλάστης μὲ τὸ χῶμα
καὶ δὲν ἐράνη εἰς τὴν γῆν τοιοῦτον ἄλλο σῶμα.
Λάμπει τὸ ψάρι στὸ γιαλὸ καὶ τὸ φλουρὶ ἢ κοῦπα ¹⁾
λάμπει καὶ τὸ κορμάκι σου στὰ νυφικά τὰ ροῦχα

(Κότμα) Γέννημα εἶσαι Κρονίδος ἢ θεὰ ἢ Ἀθηνᾶ
ὅ,τι κι' ἂν σὲ ὀνομάσουν ὄντως εἶν' ἀληθινά.

(Ἄν εἶχε γονεῖς πεθαμένους τραγουδοῦσαν τὰ κάτωθι:)

Νὰ ἦξερ ὁ πατέρας σου πὼς γίνεται ἡ χαρά σου
θελὰ σὲ στείλῃ ὄργανα νὰ παίζουμε μπροστά σου.

Νὰ ἦταν ἡ γῆς καφασωτὴ καὶ νᾶχῃ παναθύρια
νὰ σ' ἔβλεπ' ἡ μανοῦλα σου στὰ μάτια καὶ στὰ φρύδια.

(Μετὰ τὸ ντύσιμο θὰ τῆς φοροῦσαν τὸ βέλο, ὁπότε ἔλεγαν τὰ ἑξῆς:)

Τὸ βέλο ὅπου ἔβαλες στὴν κεφαλὴ σου τώρα
σημεῖον ὅτι ἔφθασε τῆς στέψης ἡ ὥρα.

(Κότμα) Τῆς στέψης ἡ ὥρα δεικνύει τὸν καιρὸν
τὸ ἀγαπητὸν σου ταῖρι σε προσμένει στὴν ὁδόν.

ἌΚΑΔΗΜΙΑ ΑΘΗΝΩΝ
Ὅταν ντύγονταν ὁ γαμβρὸς, ἀπὸ τῆς ἑξῆς τῆς «Ἐλα Χοιστὲ καὶ
Παραμὰ μὲ τὴ Μοναγῆ σου», ὅπου λέγεται καὶ στὴ νύφη, κατόπιν τρα-
γουδοῦσαν τὰ ἀκόλουθα:

Τώρα γαμπρὸς στολίζεται καὶ βάζει τὰ χρυσὰ του ²⁾
καὶ πᾶει νὰ πάρ' τὴν πέρδικα μέσα ἀπὴν ἀγκαλιά του.

Γαμπρὲ σὲ πρέπουν τὰ στενά ³⁾ σὲ πρέπει καὶ ρολοῖ
σὲ πρέπει καὶ στὸ χέρι σου διαμάντι κομπολόϊ.

(Κότμα) Εἶσαι εὐειδής, ὠραῖος, ἔμορφος καὶ εὐγενής
νὰ ὑπάρχῃ εἰς τὸν κόσμον δὲν εὐρίσκεται κανεῖς.

Γαμπρὲ σ' ἔχ' ἡ μάννα σου φλωρὶ κονσταντινάτο
μπιλιούρι ⁴⁾ ἀπὸ τῆ Βενετιά ροδόσταμο γεμᾶτο.

(Κότμα) Ἐρω; εἶσαι εἰς τὰ κάλλη καὶ στὰ ἄρματα Ἀχιλλεύς
Ἡρακλῆς εἰς τὴν ἀνδρίαν καὶ στοὺς τρόπους Ὀδυσσεύς.

Γαμπρὲ σ' ἔχει ἡ μάννα σου μὸσχο μὲς τὸ σεντοῦκι.
γαρυφαλιᾶς γαρύφαλο τῆς φοντουκιᾶς φουντοῦκι.

1) Τὸ κοῦμα τῶν κωνσταντινᾶτων φλωριῶν, τὰ ὁποῖα τὰ ἔλεγαν κοῦπες.

2) Παλαιότερον ἔλεγον «τὰ τσοχιά του».

3) Τὰ παντελόνια, τὰ ὁποῖα ἐθεωροῦντο φορέματα τῶν ἐξηγουρισμένων.

4) Ἀγγεῖο.

Γαμπρὲ ἡ ὥραιότης σου μὲ φέρνει εἰς ἐκστάσεις
ὦ Ζεῦ κατέβα νὰ ἰδῇς μαζί καὶ νὰ θαυμάσης

Σὰ βασιλῆς μὲ φαίνεσαι πὺν κάθεται στὸ θρόνο
καὶ τίποτε δὲ γένεται χωρὶς νὰ βάνης λόγο.

Σὰ βασιλῆς μὲ φαίνεσαι μὲ δώδεκα κοντά σου
καὶ τίποτε δὲ γένεται χωρὶς τὸ θέλημα σου.

Σὰ βασιλῆς μὲ φαίνεσαι μ' ὅλη τὴ δωδεκάδα
σὰ δὲ βασσᾶ τὸ φεργαδῆ πὺν σέρνει τὴν ἀρμάδα

Σᾶν κυπαρίσσι νὰ σταθῇς σᾶν δένδρο νὰ ριζώσης
σᾶν ἐκκλησιὰ δεσποτικὴ ἔτσι νὰ στερεώσης

Ψιλέ, λιγνέ μου τσιλεπὴ τῆς Πόλης παλληκάρι
λάμπουν τὰ ματοφρύδια σου σᾶν ἥλιος σᾶν φεγγάρι.

(Κότμα) Ἐσὺ εἶς ἓνας ἥλιος φεγγάρι λαμπερὸ
πὺν θᾶμπωσες τὸ φῶς μου καὶ δὲν μπορῶ νὰ διῶ.

Ἄγγελος εἶσαι στὰ μέλα κι' αὐτὸς στὰ πρασινάδια
ξεχωριστὸς μὲ φαίνεσαι μὲτὰ τὸ παλληκάρια.

Τὸ στῆθος ἔχεις θρόνος σου καὶ τὴν καρδίαν στήμη
καὶ γιγνέσθω ἄρμα σου τ' ἀγγελικὸ σου βλέμμα.

Τὶ ἀστραπὲς καὶ τὶ θρόνους ἢ φοβερὰ κανόνια
ὥραϊα πὺν σὲ πρέποντα τα πλεῖστα παντελόνια.

Ποιὸς ζώνεται τὰ ζώστια σου ἢ τοιὸς εἶναι σᾶν κ' ἐσένα
νὰ πορπατῇ λεβέντικα νὰ χορῆν χαϊδεμένα!

Λάμπει τὸ ψάρι στὸ γιालὸ καὶ τὸ φλουρὶ ἡ κοῦπα
λάμπει καὶ τὸ κορμάκι σου στὰ τσόχινά σου ροῦχα.

Ὅταν σὲ βλέπω κ' ἔρχεσαι μὲ τ' ἄλλα παληκάρια
ἐσύ 'σαι τὸ γαρούφαλο καὶ τ' ἄλλα τὰ κλωνάρια.

Τὸ πρόσωπόν σου τὸ λαμπρὸ μυρίων εἶναι φώτων
ἀστράφτει κι' ἀχτινοβολᾷ τὴ λάμψη τῶν ἐρώτων.

(Κότμα) Σᾶν χελιδόνι τρέχεις, σᾶν ἄγγελος πατεῖς
καὶ στὸ δεξιὸ τὸ χέρι τὸν Ἑρωτα κρατεῖς.

Σᾶν χελιδόνι περπατεῖς, σᾶν πεταλοῦδα τρέχεις,
σᾶν ἄγγελος πατεῖς στὴ γῆ καὶ κορνιαχτὸ δὲν σέρνεις.

Νᾶχα τὸν οὐρανὸ χαρτὶ τὴ θάλασσα μελάνι,
νὰ σ' ἔγραφα τὰ κάλλη σου καὶ πάλι νὰ μὴ φτάνη.

1) Τὰ ζωνάρια σου.

(Κότμα) Τὰ ὠραῖα τὰ τσοχιά σου, τὸ φεσάκι τὸ γυρτό,
καὶ τὸ ὄλο σου γαμπρέ μου κάμνουν κάλλος θανμασιτό.

Ὅταν ξυρρίζονται ὁ γαμπρός καὶ ὁ κουμπάρος τραγονδοῦσαν τὰ ἀκόλουθα :

Μπερμπέρη μ' τὰ ξουράφια σου νὰ τὰ μαλαματώσης
νὰ μπερμπερίσης τὸ γαμπρὸ νὰ μὴ τὸν αἱματώσης.

Μπερμπέρη μ' στὰ ξουράφια σου ἀηδόνια κατοικοῦνε
ποὺ μπερμπερίζουν τὸ γαμπρὸ καὶ γλυκοκελαῖδοῦνε.

Μπερμπέρη μ' τὰ ξουράφια σου νὰ τὰ γυρίσης βόλτα
νὰ μπερμπερίσης τὸ γαμπρὸ νὰ κάμης καὶ τὴ βόλκα.

Φέρτε σαποῦνι κρητικὸ καὶ φιλιτσένιο χτένι
νὰ ξουραφίσουμ' τὸ γαμπρὸ κι' ἡ νύφη περιμένει.

Στέκουμαι συλλογίζουμαι, βρίσκουμαι σ' ἀπορία
νὰ ξουραφίσουν τὸ γαμπρὸ στὸ τόπος παρησία (παρουσία).

Φέρτε σαποῦν' ἀπ' ὄρωμα ¹⁾ καὶ χτέν' ἀπ' τὴν Πάρο
νὰ μπερμπερίσουμ' τὸ γαμπρὸ καὶ τὸν κουμπάρου.

ΑΚΑΔΗΜΙΑ ΑΘΗΝΩΝ

(Κότμα) Λάμπει τὸ πρόσωπό σου σαν ἐγγλέτιο χαρτί
ποὺ τὸ πατρὸν οἱ Κριττιόες καὶ τὸ στέλνουνε γραφή.

Ἦτο ἔθιμον δέ, ὅταν θὰ ξυρρίζονται ὁ γαμπρός, οἱ περιστοιχίζοντες
αὐτὸν νὰ χαλοῦν τρεῖς φορὲς τὴ χτενίσματα τὴν ὁποία ὁ λουρεὺς
ἔκαμνε ἐκ νέου καὶ διαφοροτρόπως.

Ὅταν θὰ κατέβαιναν ἀπὸ τοῦ γαμβροῦ τὸ σπίτι καὶ θὰ πηγαιναν νὰ
πάρουν τὴ νύφη :

Ἐβγάτε ἀπὸ τὰ ψηλά ξανθιὲς καὶ μαυρομάτες
καὶ ρίξτε τὰ δίχτυα σας νὰ πιάσητε διαβάτες.

Σοκάκι μου συρματικὸ μὲ τὴ γατεβασιά σου
ἄλλο δὲν ἐλυμπίστηκα μόνε τὴ γειτονιά σου :

(Κότμα) Φέξε φεγγάρι ἀπ' ἀψηλά
γιατ' ἔχει λάσπες καὶ νερά.

Φέξε καὶ χαμηλότερα
νὰ πᾶμε γρηγορότερα

Ὅταν θὰ πλησίαζαν στῆς νύφης τὸ σπίτι, ἔλεγαν τὰ ἀκόλουθα :

Πάρε χαμπάρι κι' ἔρχομαι καὶ πρόβαλε στὴ σκάλα
βάλε τ' ἀηδόνια νὰ λαλοῦν ὅλα μὲ τὴν ἀράδα.

1) Ἦλεγον καὶ «ἀπὸ τὴ Χιό»

Κατέβα κάτω κι' άνοιξε τή βόρτα τή γαργιένια
έχω δυό λόγια νά σέ πῶ γλυκά καί ζαχαρένια.

Πάρε χαμπάρι πόρχουμαι καί πρόβαλε στή βόρτα
καί δώσε τὸ χεράκι σου νά κάμουμε μιὰ τόκα ¹⁾).

Φέξε με φεγγαράκι μου κ' άστέρια μου σταθῆτε
νά πάρουμε τή νύφη μας κ' ύστερα περπατήστε

(Κότμα) Φέξε φεγγάρι λαμπερό
γιατ' έχει λάσπες καί νερό.

Γιά έβγα έξω κ' άνοιξε τὸ κρυσταλένιο τζάμι
έχω δυό λόγια νά σέ πῶ καί σφάλιξέ το πάλι.

(Κότμα) Σταλαματιά τρέχ' τὸ ρακί
γαμπρός τή νύφη πάει νά βρῇ.

Υπήρχε δὲ ἔθιμον τὰ παλληκάρια τῆς νύφης νά κλείουν τὴν πόρτα
καί νά ἐπιμένουν νά πάρουν φιλοδώρημα ἀπὸ τοὺς τοῦ γαμβροῦ καί τοῦ
κονμπάρου. Ἐπίσης ἔθιμον ἦτο νὰ διαφορετοῦν ὁ γαμβρός καί ὁ κονμπά-
ρος νά δώσουν τὸ φιλοδώρημα καὶ τὰ παλληκάρια τοὺς ἐδοκίμαζαν νά
παραβιάσουν τὴν εἴσοδο. Πέλλαιες δὲ καταγινώσκουσιν τὴν πόρτα.

Ὅταν ἔφθανε ὁ γαμβρός μετὰ τὰ κομπάρια πρὸς τὴν πόρ-
ταν, ὁ γαμβρός μετὰ τὸν κονμπάρου πηγαίνει αὐτοὶ καὶ ἀπὸ ὁ κονμπά-
ρος θὰ χαιρετοῦσε τὴ νύφη ἀπὸ χερσὶ καὶ ἐκείνη φιλοῦσε τὸ χέρι του,
ξένιαζε τίς παράννυφες, οἱ ὁποῖες ἔπαιζαν νὰ εἶναι πρτωσιτέχναιες, ὁ δὲ
γαμβρός θὰ χαιρετοῦσε καὶ ἐκείνος αὐτὴν καὶ θὰ φιλοῦσε καὶ αὐτὴ τὸ
χέρι τὸν, κατόπι ἔρχετο στὸ λαιμὸ τῆς μιὰ μεταξωτὴ σάρπα καὶ τρα-
βοῦσε τρεῖς φορὲς τὸ κεφάλι τῆς μετὰ τὴν σάρπα, συγχρόνως δὲ θὰ πατοῦσε
μετὰ τὸ δεξιὸν τοῦ πόδι ἑλάφρὰ τὸ ἄκρον τοῦ δεξιοῦ ποδιοῦ τῆς νύφης, ἐνῶ
δὲ οἱ παράννυφες καὶ ὅλα τὰ κορίτσια θὰ τραγουδοῦσαν τὰ ἀκόλονθα, ὅλοι
οἱ καλεσμένοι τοῦ γαμβροῦ καὶ τοῦ κονμπάρου θὰ χαιρετοῦσαν τὴ νύφη
καὶ αὐτὴ φιλοῦσε ὅλων τὰ χέρια, οἱ δὲ γυναῖκες καὶ τὰ κορίτσια, τὰ με-
γάλα, φιλοῦσαν τὴ νύφη στὸ πρόσωπο.

Χίλιων καλῶς ὀρίσατε καὶ καλοκοπιασέτε
ποὺ χάσαμε τὸ λογισμό καὶ μᾶς τὸν ἔφερέτε.

Χίλιων καλῶς ὀρίσατε κλωνάρια τοῦ Λεβάντη
ρίζες τοῦ μαργαριταριοῦ καὶ πέτρες τοῦ διαμάντι.

Χίλιων καλῶς ὀρίσατε μετὰ ἄνθη προσκηνῶ σας
καὶ μετὰ αὐτὸ τὸν ἐρχομὸ πολὺ εὐχαριστῶ σας.

1) Χειραψία.

(Καὶ ἀπνιτοῦσαν τὰ ζουμπεθέρια τοῦ γαμβροῦ τὰ ἐξῆς:)

Χίλιων καλῶς τὴν ἡῦρσμε τὴ νύφη στολισμένη
κεῖνη ποὺ τὴν ἐστόλισε ἄξια καὶ τιμημένη.

Τοῦτο τὸ σπίτι τ' ἀψηλὸ πέτρα νὰ μὴ ραγίσῃ
κι' ὁ νοικοκύρης τοῦ σπιτιοῦ πολλὰ χρόνια νὰ ζήσῃ.

Τοῦτο τὸ σπίτι ποῦρθαμε τὸ μαρμαροκτισμένο
σιμὰ νὰ κατεβάσωμε γαμβρὸ καμαρωμένο ¹⁾).

Ἀπόψα καλησπέρασα μάννα καὶ θυγατέρα
ἢ μάννα ἦταν πέρδικα κι' ἢ κόρη περιστέρα.

Καλησπέρα μῆλο μου, μῆλο μου πορτοκάλι
στὴ γνώμη καὶ στὴν ἐμορφιά καμμιά δὲν εἶναι ἄλλη

Ἔνα τραγοῦδι θενὰ πῶ ἀπάνω στὸ ρεβῦθι
χαρὰ στὰ μάτια τοῦ γαμβροῦ ποὺ διάλεξε τὴ νύφη.

Ἐκ μέρους τῆς νύφης ὅταν θὰ ἔφτανε τὸ πᾶσι της:)

Τέσσερες στύλοι τοῦ σπιτιοῦ ἀφήνω καὶ νύχτα
καὶ πέστε τῆς μαννούλας μου δὲν εἶναι ἄλλη νύχτα.

Στὸ σπίτι δὲν θὰ ἔρχουμαι στὴ σκάλα δὲ θάβρω
σὺν ἀρχομαί καμμιά φορὰ νὰ βιάσῃ νὰ πάω.

Ἐχετε γειὰ γειτόνισσες καὶ γειτόνοιοί σας
θὰ πάω σ' ἄλλη γειτονιά νὰ με θυμώσῃ οὐλές.

Σ' ἀφήνω γειὰ σπιτάκι μου γιάτ' ὁ καμπὸς παντέχει
παρηγόρα τὴ μάννα μου κι' ἄλλο κορίτς δὲν ἔχει.

Ἀφήνω γειὰ στὴ γειτονειὰ κι' ὅλα τὰ ζουμπεθέρια
κι' πάγω στοῦ γαμβροῦ τὸ σπίτ' νὰ κάμω κεῖ λημέργια.

Ἀφήνω γειὰ στὴ μάννα μου, σ' ὅλα τὰ κοριτσάκια
καὶ πάγω σ' ἄλλη γειτονιά νὰ κάμω γειτονάκια.

Ἐχετε γιὰ γειτόνισσες, καὶ σεῖς μηλιές μὲ μῆλα
κι' ἂν πάω σ' ἄλλη γειτονιά δὲν κόφτω τὴν ἐλπίδα

Ἀπόψα λάμπ' ὁ οὐρανὸς λάμπουνε κι' τὰ στέργια
ἀπόψα ξεχωρίζουνε τὰ τέσσερα ἀδέλφια

(ἢ καὶ περισσότερα ἂν εἶχε)

1) Αὐτὸ ἐλέγετο ὅταν ἡ νύφη εἶχε ἀδελφὸν ἐν ὄρφ γάμου, καὶ ὅταν εἶχε ἀδελ-
φή :

Τὴ σκάλα π' ἀνεβήκαμε τὴ μαρμαροκτισμένη
τοῦ χρόν' νὰ κατεβάσωμε νύφη καμαρωμένη

(Ἐκ μέρους τῆς μάννας τὴν ὥρα ποὺ θὰ ἔφευγε ἡ νύφη·)

Κάνε μετάνοια φίλησε τῆς μάννας σου τὸ χέρι
γιατὶ θὰ πᾶς στὴν ἐκκλησιά νὰ κάμῃς ἄλλο ταῖρι

Ὡρα γαλή τὸ κίνημα καὶ στὴ γαλή τὴν ὥρα
καὶ νὰ γιομίσ᾽ ἡ στράτα σου γαρούφαλα καὶ ρόδα

Ἀσπρη κάτασπρη μπαμπακιὰ τὴν εἶχα στὴν αὐλή μου
τὴ σκάλιζα τὴν πότιζα τὴ νόμιζα δική μου.

(Κότμα) Ἦρθε ξένος καὶ μακρινὸς ἦρθε καὶ μὲ τὴ βῆρε.

Γαμβρὸς μου σὲ παρακαλῶ καὶ σὲ φιλῶ τὸ χέρι
ν' ἀφήνῃς τὸ κορίτσι μου ν' ἄρχεται νὰ μὲ βλέπῃ.

(Οἱ ἀδελφὲς τῆς νύφης τραγουδοῦσαν·)

Γαμπρὲ τὴν ἀδελφοῦλα μας νὰ μὴν τῖνε μαλώνης.
σὰ λεμονιά μὲ τὸν ἀνθὸ νὰ τηγὲ καμαρώνῃς.

Τραγοῦδια ποὺ τὰ ἔλεγον τὸ δαίμασθ' ἔπαιρναν τὴ νύφη
μαζὶ μὲ τὴ μουσική· ἂν δὲν εἶχαν μόνονα τραγουδοῦσαν τὰ κορίτσια καὶ
κατόπιν ἔπαιρναν τὸ ἴδιο τὸ τραγοῦδι καὶ τὸ ἔλεγον καὶ τὰ παλληκάρια:

Περπατᾷ καραγκιόζι μὲν νύμφη σὲ σταντζάκι
νὰ πᾶμε στὸν γαμπρὸν τὸ σπίτι νὰ κάμῃμε κομπάκι.

(Κότμα) Λάμπει ἡ σελήνη λάμπει, λάμπει καὶ ὁ γαμπρὸς
λάμπει καὶ ὁ κουμπάρος ποὺ ἔχει τοὺς στεφανῶς.

Γαμπρὸς εἶναι γαρ νύφαλος καὶ ἡ νύφη καρχιοφύλι
ὁ σύντεκνος μαναγουσιά π' ἀνοίγει τὸν Ἀπρίλη.

(Κότμα) Ὡρα Χριστὲ καὶ Παναγιά
οἱ δγνὸ καρδιὲς νὰ γένουν μία.

Μετὰ τὴ στέφει μόλις θὰ ἔβγαινε τὸ ἀνδρόγυνο ἀπὸ τὴν ἐκκλησία, θὰ
ἔσπαναν ἔμπρὸς τοὺς ἑνα μπουνκάκι μὲ ρακί, λέγοντας τὴν ἀκόλουθο
εὐχή: «Καλορίζ᾽ κ', νὰ ζήσητε, καλὰ γεράματα» ἐκείνη δὲ τὴν ὥρα θὰ
γύριζε τὸ ἀνδρόγυνο νὰ προσκυνήσῃ τρεῖς φορὲς πρὸς τὴν πόρτα τῆς ἐκ-
κλησίας. Τραγουδοῦσαν δὲ ὕστερα τὰ ἀκόλουθα:

Τελείωσε ὁ γάμος σας μὲ φίλοι καὶ κουμπάροι
νὰ ζήσῃ ἡ νύφη καὶ ὁ γαμπρὸς καὶ ὅλο τὸ ἀλάι.

Ἀνοιξὲ νύφ' τὴ στράτα σου καὶ τὴ πατημασιά σου
στέκονται τ' ἄρχοντόπουλα νὰ διοῦν τὴν ὁμορφιά σου.

Περπατᾷτε νυφούλα μας καὶ πάτησε τὴ βέτρα
κ' ὁ βασιλιάς ποὺ τ' ἄκουσε σ' ἔστειλε τὴ ντρομπέτα.

(Κότμα) Πά στοῦ τσεσμέ τὸ μάρμαρο τὸ σύδεκνο τὸν ἄζιο ¹⁾.

Ἡ Νύφ' εἶναι τὸ μάλαμα γαμπρὸς εἶναι τ' ἀσήμι
κουμπάρος πὺν στεφάνωσε χρυσάφι καὶ μπιρσίμι.

Μελαχροινὸς μελαχροινὴ Θεὸς σᾶς ἔχ' ταιριάξη
νὰ κάμετε κ' ἓνα παιδί τὸν Ἐρωτα νὰ μοιάξη
Στὴν πόρτα ὅπου θὰ σταθῇ καλὰ νὰ προσκυνήσης
νὰ σφίξης τὴν καρδούλα σου νὰ μὴ λιγοθυμίσης ²⁾.

Τραγούδια νυφιάτικα πὺν λέγονταν μετὰ τῇ στέψῃ στὸ σπίτι.

Γαμβρὲ νὰ ζῇς νὰ χαίρεσαι τὴ νύφη τὴ δική σου
γιατὶ τὴ στεφανώθηκες κατὰ τὴ θέλησή σου

(Κότμα) Κατὰ τὴ θέλησή σου τὴ στεφανώθηκες
καὶ εἰς αὐτὴ τὴ νέα ἐπαράδόθηκες.

Γαμβρέ μου καλορίζικε νὰ ζήσης νὰ γεράσης.
τὴ νέα πὺν ἀπόλυσες καλὰ νὰ τὰ περάσης.

(Κότμα) Ἄραξες εἰς λιμνιόνα φουστουνα δὲ θὰ ὀγγῆ
ἔρωτα δὲν φοβεῖσαι πλέον εἰς τὸ ἔξῃς.

Γύρισε διὲς στὸν οὐρανὸ καὶ μετῴσσε τὰ πότρα
οὐ εἶσαι ὁ βασιλικὸς τὸ ταῖο σ' εἶναι ἡ γλάστρα.

Γαμβρέ μου σὲ παρακαλῶ μὴ χιτὶ νὰ μᾶς κάνης
τὸ ρόδο πὺν σὲ δώκαμε νὰ μᾶς τὸ μαράνης.

Γαμπρὸς εἶναι τὸ μάλαμα καὶ νύφη τὸ διαμάντι
κουμπάρος πὺν στεφάνωσε ὡσὰν τὸν ἥλιο λάμπει

Γαμπρὸς εἶναι χρυσὴ κλωστή καὶ νύφ' εἶναι μετὰξι
κουμπάρος πὺν στεφάνωσε ἔχει τιμὴ καὶ τάξι.

(Κότμα) Ἐταιριγιάσατε τὰ δγυὸ σας καθὼς θέλῃ ὁ Θεὸς
χαίρεστε καὶ σεῖς γονεῖς των ἦλθε πλέον ὁ καιρὸς.

Εὐχομαι νύφη μου νὰ ζῇς γαμβρὲ νᾶχης ὑγεία
κουμπάρος πὺν στεφάνωσε καλὴ ἐπιτυχία ³⁾.

1) Αὐτὸ ἐλέγετο μᾶλλον εἰς τὸν Γάνον. Ὑπῆρχε δὲ καὶ ἡ σατυρική του παραλλαγή:

Πά στοῦ τσεσμέ τὸ μάρμαρο
τὸ σύδεκνο τὸ γάδαρο.

2) Ἀντὶ λιποθυμίας. Αὐτὸ ἐλέγετο ὅταν μετὰ τὸ γάμο θὰ πήγαιναν σπίτι, ὅπου καὶ θὰ κατέβαινε ἡ πεθερά νὰ χαιρετήσῃ τὰ στεφάνια καὶ νὰ τραβήξῃ τὸ ἀνδρόγυνο τρεῖς φορὲς μὲ μιὰ σάρπα ἢ ἓνα μεγάλο μανδῆλι.—3) Ἄν ἦτο ἄγαμος.

Κρύος ἀγέρας φύσηξε πὺν μέσα ἀπ' τὴν Εὐρώπῃ
κι' ἡ μητέρα τοῦ γαμβροῦ νὰ χαίρεται τ'ν ὀλότῃ.

Ἄσπρο σταφύλι ραζαὶ καὶ κόκκινο κερᾶσι
τὰνδρόγυνο πὺν ἔγινε νὰ ζῇ καὶ νὰ γηράσῃ.

(Κότμα) Στὰ μάτια κι στὰ φρύδια δηδίστατε ¹⁾ τὰ δυὸ
σᾶν τὸ γαρυφαλάκι μετὸ βασιλικό.

Νὰ ζήσ' ἡ νύφη κι' ὁ γαμβρὸς νὰ ζήσῃ κι' ὁ κουμπάρος
νὰ ζήσουν τὰ συμπεθεργιὰ νὰ κάμουν κι' ἄλλους γάμους.

Σήκω γαμβρὲ τὸ χέρι σου καὶ κάμε τὸ σταυρό σου
καὶ παρακάλεσ' τὸ Θεὸ νὰ ζῇ τὸ στέφανό σου.

Κρύος ἀγέρας φύσηξε πὺν μέσα ἀπὸ τὴν Πάρο
νὰ ζήσ' ἡ νύφη κι' ὁ γαμβρὸς μαζὶ μετὸν κουμπάρο.

Νὰ ζῆτε νὰ γεράσητε νὰ διῆτε ἀπογόνους
ν' ἀφήσετε στὴ γενεὰ πὺν καὶ κληρονόμους.

(Κότμα) Ζῆτε, ζῆτε, εὐτυχῆτε ἀναπαλλέσθε τερπνῶς
χαίρετε εὐδαιμονῆτε ἐπερχομένη κοινῶς.

Τοιγαροῦναι γὰρ τὸν κουμπάρο.

Κουμπάρος πὺν στεφάνωσε μετ' ὅλη τὴν καρδιά του
τοῦ χρόνου τέτοιονα καιρὸ νὰ γένεται ἡ χαρὰ του ²⁾.

Κουμπάρος πὺν στεφάνωσε τὰ δυὸ τὰ κυπαρίσσια
νὰ τὸν ἀξιώσῃ ὁ Θεὸς σὲ ὅλα τὰ βαπτίσια.

Κουμπάρος πὺν στεφάνωσε τὸ ταιριαστὸ ζευγάρι
κόρ' ἔμορφη καὶ πλούσια εὐχόμεσθε νὰ πάρῃ.

Κουμπάρος πὺν στεφάνωσε μετ' ὅλη τὴν καρδιά του.
τοῦ χρόνου τέτοιονα καιρὸ νὰ στέφῃ τὰ παιδιὰ του.

Κουμπάρος εἶναι ἄξιος τὴν Πόλῃ ν' ἀγοράσῃ,
τὸ βασιλεῖ ἀπ' τὸ θρόνι νὰ τονε κατεβάσῃ.

Κουμπάρος πὺν στεφάνωσε εἶναι σᾶν κυπαρίσσι
νὰ τὸν ἀξιώσῃ ὁ Θεὸς ἀγόρι νὰ βαπτίσῃ.

Ὄταν τὸ ἀνδρόγυνο ἔφθανε στὸ σπίτι πὺν θὰ ἔμειναν, μόλις ἀνέ-
βαιναν τὴ σκάλα καὶ ἔφθαναν στὸ γ λ ι α κ ὸ (σάλα), προτοῦ καθίσουν

1) Λ. Τουρκική=ἐταιριάσατε.

2) Ἡ χαρὰ του δηλαδὴ ὁ γάμος του. Ἐλέγετο ἂν ἦτο ἄγαμος.

ἔδιναν στὸ χέρι τῆς νύφης ἓνα ρόδο¹⁾ καὶ αὐτὴ τὸ χτυποῦσε κάτω στὸ πάτωμα καὶ ἀνοίγε καὶ ἔλεγαν ἔτσι νὰ ἀνοίξῃ καὶ ἡ εὐτυχία τους καὶ νὰ ζοῦν καλὰ καὶ ἀγαπημένοι.

Ὅταν κάθονταν καὶ ἄρχιζαν τὰ κορίτσια νὰ τραγουδοῦν ἄρχιζε καὶ τὸ τρατάρισμα, ὅ,τι γλύκισμα, εἶχαν κάμει (μυγδαλωτά, βουτρίνια, κορδέλλες, μπλαμακαρόνια, ἢ λουκούμια). Πρῶτα ὅμως ἡ πεθερὰ θὰ ἔκαμνε σερμπέτι μὲ πεκμέζι καὶ θὰ ἔδινε στὴ νύφη καὶ στὸ γαμβρὸ νὰ πιοῦν ἀπὸ τὸ ἴδιο ποτήρι γιὰ νὰ εἶναι ἡ ζωὴ τους γλυκεῖα καὶ μυρωμένη, καὶ θὰ ἔδιναν καὶ στὸν κουμπάρο, πάλι ἀπὸ τὸ ἴδιο ποτήρι. Τὸ ἔθιμον αὐτὸ ἤρχισε νὰ ἐκλίπη. Παρέμεινε μέχρι τελευταίως εἰς τοὺς καθυστερημένους.

Μετά τὸ τρατάρισμα καὶ τὰ νυφικά τραγούδια, τὰ ὁποῖα ἦταν σὰν ἓνα μέρος τῆς τελετῆς, ἄρχιζε τὸ γλέντι, ὁ χορός, ὅπου ὅλοι οἱ συγγενεῖς θὰ χόρευαν τὴ νύφη, «θὰ τὴν πῆγαιναν μπροστά», ὅπως ἔλεγαν στὸ χωριό. Ἐπειδὴ δὲ ἀναγκαζόταν νὰ χορέψῃ πολὺ ἡ νύφη ἐκείνη τὴν ἡμέρα, ἐδημιουργήθη καὶ τὸ ἀκόλουθον παροιμιῶδες δίστιχον, τὸ ὁποῖον ἐλέγεται καὶ ἐν ἀλλὰς περιπτώσεσι:

Ὅλ' ἡ βδομάδα τοῦ γαμβροῦ

ἢ ἡ Κυριακὴ τῆς νύφης.

Συνηθίζονταν δὲ πολὺ ὁ συγγενὴς ἀλλὰ πορευοῦν καὶ εὐρωπαίους, ἔπιναν οἱ ἄνδρες καὶ χόρευαν. Στὰ παλαιότερα χρόνια φίλευαν στοὺς γάμους, ἀλλὰ στὰ δικὰ μας ἔπαυσε αὐτὸ τὸ ἔθιμο, δὲν κρατοῦσαν δὲ οὔτε τῆς νύφης τοὺς σπιτικούς νὰ φῶν. Ποῖν φίλευαν ὅλους τοὺς προσκεκλημένους, γι' αὐτὸ καὶ ἡ νύφη μαζί μὲ τὰ προικιά της θὰ ἔκαμνε καὶ δύο τρία ταβλομέσσαλα, τὰ ὁποῖα ἦταν πολὺ μακρονὲς πετσέτες πού ὅταν καθόταν στὴν τάβλα γύρω, τὴν ἔπαιρναν στὰ γόνατά τους 5—6 ἄνθρωποι.

Ἀφοῦ γλεντοῦσαν ὥς τὰ μεσάνυχτα πότε καὶ ἕως τὸ πρωῒ, ἄρχιζαν νὰ φεύγουν ἀφοῦ ἠῤῥοντο στὸ νέο ἀνδρόγυνο «Νὰ ζῇ καὶ νὰ γεράσῃ», «καλορίζικοι μὲ γιουζῆς, μὲ κληρονόμους».

Στὸν κουμπάρο, «Ἄξιος, καθὼς στέφανο καὶ λάδι» καὶ στὰ δικὰ του (ἂν ἦτον ἐλεύθερος) «στὰ παιδιὰ του» (ἂν εἶχε παιδιὰ). Στους γονεῖς δὲ «νὰ τοὺς χαίρεστε, νάχουν τέλει α²⁾ ἀγαθά». Καὶ ἂν εἶχαν καὶ ἄλλα παιδιὰ: «Ν' ἀξιωθῇτε καὶ στὰ ἐπίλοιπα». Καὶ ἔτσι τελείωνε ὁ γάμος.

Μετά τὸ γάμο ὁ γαμπρὸς τρεῖς μέρες δὲν ἔβγαине ἀπὸ τὸ σπίτι. Τὴν τρίτῃ μέρα πού θὰ ἔβγαине θὰ πῆγαινε νὰ ἐπισκεφθῇ τὸν κουμπάρο πρῶ-

1) Μὲ τὴ λέξι αὐτὴ στὸ Αὐδῆμι ἐννοοῦσαν τὸ ρόδι καὶ ὄχι τὸ τριαντάφυλλο.—2) Ἀντιτέλει.

